

Nr 184.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om talan i viss ordning angående rätt till strömfall; given Stockholms slott den 27 april 1915.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om talan i viss ordning angående rätt till strömfall.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Berndt Hasselrot.

Förslag

till

Lag

om talan i viss ordning angående rätt till strömfall.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har vid skifte av by eller annat skifteslag uttrycklig bestämmelse icke givits angående strömfall, hörande till skifteslaget, må domstols prövning av frågan, huruvida strömfallet må anses tillkomma den fastighet, vilken stranden tillskiftats, eller utgöra skifteslagets gemensamma tillhörighet, påkallas såväl av ägaren till nyssnämnda fastighet efter stämning å skifteslagets övriga delägare som ock av dessa efter stämning å strandägaren.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, där vid klyvning eller styckning av fastighet uttrycklig bestämmelse om densamma tillhörigt strömfall icke meddelats.

2 §.

Har vid skifte, klyvning eller styckning av samfällighet, vartill hör strand vid strömfall, detta tillagts viss ägolott, stånde ägaren av denna lott fritt att, där han vill vinna visshet, att kronan ej äger anspråk på strömfallet, efter stämning å kronan hos domstol begära prövning av dylikt anspråk. Har strömfallet ej ingått i delningen, tillkomme rätten att väcka talan, som nu sagts, samfällighetens delägare; och vare lag samma, där fråga är om by eller annan samfällighet, som ej i laga ordning undergått delning.

Där fastighet, till vilken hör strand vid strömfall, av ålder utgjort ett skifteslag för sig, vare fastighetens ägare berättigad att mot kronan föra talan, som i första stycket sägs.

3 §.

Är strömfall med eller utan strand för alltid avsöndrat, äge avsöndringens ägare den rätt till talan, som enligt 1 och 2 §§ tillkommer ägaren av stamfastigheten.

4 §.

Vad i denna lag stadgas om strömfall gälle ock beträffande sådan del av vattendrag, som beröres av anordningar för tillgodogörande av strömfall i vattendraget.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 5 mars 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Hasselrot anförde i underdånighet:

»De av Eders Kungl. Maj:t genom nådiga brev den 13 januari 1906 och den 13 juli samma år tillsatta kommittéer, de s. k. vattenrätts- och dikningslagskommittéerna, vilka erhållit i uppdrag att utarbeta förslag, den förra kommittén till ny lagstiftning angående jordägares rätt över vattnet å hans grund och till de förändrade bestämmelser i andra delar av lagstiftningen, som därav påkallades, samt den senare till ny lagstiftning angående jords torrläggning och därmed sammanhängande ämnen, avlämnade med underdånig skrivelse den 17 december 1910 av kommittéerna gemensamt utarbetat betänkande med förslag till vattenlag, omfattande rättsregler såväl beträffande vattens tillgodogörande som i fråga om avledande av vatten för torrläggning av mark, ävensom vissa

andra i samband därmed stående författningsförslag. Efter det åtskilliga myndigheter och enskilda korporationer avgivit underdåniga yttranden över förslagen, hava dessa med vissa tidsavbrott varit föremål för bearbetning inom justitiedepartementet. Då, såsom särskilt på senaste tiden i ett flertal uttalanden från skilda delar av landet framhållits, saknaden av en modern vattenrättslagstiftning, i vilken vattenkraftsintresset såväl som andra ifrågakommande intressen tillbörligen tillgodoses, utgör ett av de största hindren för ett så rationellt och fullständigt tillgodogörande som möjligt av den naturrikedom landet äger i sina vattenfall, har jag vidtagit åtgärder till ett skyndsamt slutförande av omförmälda bearbetning; och jag hoppas att kunna inom kort inför Eders Kungl. Maj:t anmäla ett på grundvalen av kommittébetänkandet uppgjort förslag till ny lagstiftning på det ifrågavarande området.

Bland de av ovannämnda kommittéer utarbetade förslagen förekommer emellertid ett, som jag anhåller att redan nu få underställa Eders Kungl. Maj:ts beprövande, nämligen förslag till 'lag om särskild prövning av strandägares rätt till strömfall eller annat område i rinnande vatten invid stranden'. Syftet med detta förslag är att bereda strandägare, som förmenar sig vara ägare till vattenområdet utanför stranden eller en del av detsamma, möjlighet att förvissa sig, huruvida äganderätten därtill göres honom stridig, samt att få annans motsatta anspråk med avseende därå i laga ordning prövat. För detta ändamål innehåller förslaget dels bestämmelser om ett preklusionsförfarande, i det att på ansökan av strandägaren föreläggande genom offentlig kallelse gives eventuella anspråkshavare att inom viss tid anmäla sitt anspråk vid äventyr, om den tid försittes, av anspråkets förlust, dels ock stadganden, varigenom det medges en strandägare rätt att i provokatorisk ordning instämma talan mot den, som påstår sig äga bättre rätt till vattenområdet. Därest genomförandet av en lagstiftning i denna riktning befinnes önskvärt, vilket jag för min del anser vara fallet, torde därmed icke böra tövas, till dess frågan om en ny vattenrättslagstiftning blivit löst eller färdig att lösas. För tillämpningen av sistnämnda lagstiftning, då den en gång kommit till stånd, synes det tvärtom vara en fördel, om verkningarna av den förra redan hunnit göra sig gällande.»

Efter att hava redogjort för kommittéernas ifrågavarande förslag med tillhörande motiv (se bil. B och C till detta protokoll) anförde departementschefen vidare:

»I likhet med kommittéerna anser jag det vara av synnerlig vikt, att klarhet och trygghet i avseende på äganderättsförhållandena till vattenområden, särskilt strömfall, så vitt möjligt åstadkommes. För

vinnande av det med en ny vattenrättslagstiftning åsyftade resultatet med hänsyn till nyttiggörandet av landets vattenkraft torde detta kunna betecknas såsom en nödvändig förutsättning. Erfarenheten har visat, att i det nämnda avseendet stor osäkerhet råder. På sätt kommittéerna framhållit, gör denna rättsosäkerhet sig gällande huvudsakligen i två hänseenden. Å ena sidan är det allt som oftast föremål för olika meningar, huruvida ett visst vattenområde tillhör ägaren av stranden utmed detsamma eller om det utgör en gemensam tillhörighet för det skifteslag, den by eller annan samfällighet, vartill strandfastigheten hör. Å andra sidan kan strandägaren eller delägarne i det skifteslag, inom vilket stranden är belägen, utsättas för att kronan på annan grund än strandäganderätt gör anspråk på bättre rätt till vattenområdet.

Vad rättsosäkerheten i förstnämnda hänseende angår, torde denna visserligen till en del bero på den av kommittéerna omförmälda skiljaktigheten i åsikter angående frågan, huruvida den grundsats, som beträffande byar fått uttryck i 12 kap. 4 § jordabalken och som innebär, att med äganderätten till stranden är förenad äganderätten även till viss del av det utanför stranden varande vattenområdet, äger tillämpning jämväl i fråga om de särskilda lotter, vari en by genom skifte i vederbörlig ordning uppdelats, för den händelse icke annorlunda blivit vid skiftesförrättningen bestämt. Såsom av kommittéerna erinrats, har lagberedningen i motiven till sitt år 1909 avgivna förslag till ny jordabalk efter en ingående undersökning av den historiska rättsutvecklingen på ifrågavarande område uttalat sig för riktigheten av den åsikten, att där skifteshandlingarna icke uttryckligen angiva eller eljest genom sitt innehåll berättiga till antagande, att ett vattenområde verkligen ingått i skiftet, området måste fortfarande betraktas såsom en skifteslagets gemensamma tillhörighet. I rättsskipningen återigen har, särskilt på senare tid, en motsatt uppfattning gjort sig gällande, i det att vattenområde, som vid skifte av den samfällighet, vartill detsamma då hört, icke blivit uttryckligen undantaget från delningen, ansetts tillhöra den fastighet, som vid skiftet bekommit stranden. Vilkendera av dessa åsikter har mest fog för sig, kan vid detta tillfälle icke bliva föremål för undersökning. Tydligt torde emellertid vara, att rättsosäkerheten i det ifrågavarande hänseendet icke skulle helt försvinna, även om det vore möjligt att genom ett generellt lagbud lösa den antydda meningskiljaktigheten. Den huvudsakliga grunden till den angivna rättsliga ovissheten synes nämligen vara att söka i den ofullständighet och oklarhet, som ofta vidlåda skifteshandlingar. Och då det näppeligen torde gå för sig att genom ett lagstadgande föreskriva, huru dessa handlingar

böra i varje särskilt fall tolkas, kommer en viss rättsosäkerhet under alla förhållanden att kvarstå.

Beträffande den rätt till vissa vattenområden, som kan tillkomma kronan oberoende av strandägarerätten, kan uppenbarligen någon allmän lagföreskrift icke införas, vare sig till bekräftande eller ogillande. De rättsliga grunder, som kunna åberopas till stöd för en dylik rätt, äro sinsemellan så olikartade och för övrigt av den omtvistade beskaffenhet, att särskild prövning erfordras för varje speciellt fall.

För hävande av rättsosäkerheten i båda de angivna hänseendena synes det således böra skapas en utväg, som kan tillgripas beträffande varje särskilt vattenområde, i fråga varom ovisshet förefinnes. Vad kommittéerna härutinnan föreslagit synes mig böra i stort sett godkännas. Av de myndigheter, som yttrat sig över förevarande lagförslag, hava också vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt lantmäteristyrelsen huvudsakligen tillstyrkt förslaget. Kammarkollegium, som förklarar sig i övrigt ej hava något att erinra emot införande av lagbestämmelser i förslagets syfte, hemställer dock, huruvida ej till betryggande av kronans rätt till vattenfall vid förslagets antagande borde förordnas, att stadgandena i detsamma tills vidare ej skulle tillämpas å kronans strömfall, samt att frågan om lagens fulla tillämpning jämväl å dylika strömfall finge bero av Eders Kungl. Maj:ts beslut framdeles efter anmälan av kammarkollegium.

Endast från ett håll har förslagets antagande fullständigt avstyrkts, nämligen av förste lantmätaren i Västerbottens län, vilken i ett till lantmäteristyrelsen avgivet yttrande anført följande: Utan att bestrida riktigheten av kommittéernas uppfattning om vikten av att klara och ostridiga äganderättsförhållanden bleve rådande med avseende på strömfall, kunde han icke finna annat än att det sätt, varpå förslaget sökte bana väg för detta önskemål, måste väcka de starkaste betänkligheter, särskilt för den händelse strandfastigheten utgjorde en del av en skiftad by, där vid skiftet vattenområdet icke ingått i delningen. Det syntes honom otvivelaktigt, att i sådant fall det föreslagna preklusionsförfarandet mången gång skulle verka därhän, att delägare i vattenområdet frånhändes viktiga och värdefulla rättigheter. Man behövde därvid endast ihågkomma den svenska allmogens lugna kynne, dess ovana vid hänvändelse till domstolar och myndigheter samt dess motvilja för processer för att inse, att åtminstone från bondeklassens sida endast sällan erforderliga åtgärder skulle komma att vidtagas för värnande av de hotade intressena. Och även om rättsanspråken bevakades, skulle sökandens motparter åsamkas både besvär och kostnader,

för vilka ersättning icke alltid vore att påräkna, även om sökandens anspråk saknade varje befogenhet. Då en tillämpning av förslaget ofta skulle medföra verkliga rättsförluster, syntes tendensen i detsamma icke stå väl tillsammans med billighet och rättvisa. Det syntes, som om vid sådant förhållande man hellre borde eftersätta det praktiska syftet med förslaget.

Vad sålunda i det nu återgivna yttrandet anförts har jag icke kunnat finna övertygande. De uttalade farhågorna för rättsförluster såsom en följd av det ifrågasatta preklusionsförfarandet torde vara överdrivna. Såsom jag i det följande får tillfälle att närmare omnämna, har lagförslaget numera blivit omarbetat bland annat i det hänseendet, att såsom förutsättning för utfärdande av den offentliga kallelse, varmed preklusionsförfarandet inledes, föreskrivits en efter vederbörligt förordnande hållen lantmäteriförrättning, kungjord på det sätt som beträffande dylika förrättningar i allmänhet finnes stadgat. Härigenom har ytterligare garanti skapats därför, att någon rättsförlust icke skall kunna uppstå till följd av bristande kännedom om det av sökanden framställda anspråket, på samma gång som tillfälle beretts delägarna i skifteslaget att redan innan ansökan om kallelse göres framställa de erinringar de kunna hava att göra mot sökandens påstådda rätt till vattenområdet. Att skiftesdelägarna eller andra skulle avhållas från bevakande av sin rätt, för den händelse en sådan verkligen förefinnes, allenast av fruktan för besvär och kostnader torde icke behöva befaras. Även för dem är det givetvis till fördel, att befintlig ovisshet i fråga om rätten till vattenområdet för framtiden undanröjes.

Till kammarkollegii ovannämnda hemställan får jag tillfälle att återkomma i det följande.

På sätt jag nyss antytt, har jag låtit kommittéförslaget i vissa delar undergå en omarbetning, som delvis föranletts av de anmärkningar mot förslaget, vilka framställts av lantmäteristyrelsen samt vissa genom styrelsens försorg hörda lantmäteritjänstemän. För de ändringar i förslaget, som härvid vidtagits, anhåller jag nu få lämna en kort redogörelse.

Såsom av rubriken till det av kommittéerna utarbetade lagförslaget framgår, har detsamma avsetts att tillämpas i fråga om strömfall och andra områden i rinnande vatten. Anledningen därtill, att kommittéerna, vilka vid förslagets utarbetande, enligt vad av den allmänna motiveringen till detta framgår, i främsta rummet tänkt på strömfallen för främjande av vattenkraftens tillgodogörande, dock låtit de föreslagna bestämmelserna bliva tillämpliga även beträffande andra områden i rin-

nande vatten, har angivits vara dels svårigheten att avgöra, var ett strömfall börjar och var det slutar, dels ock den omständigheten, att det mången gång kan vara särdeles ändamålsenligt att till ett gemensamt tillgodogörande sammanföra strömfall eller forsar, som äro från varandra åtskilda genom en längre eller kortare sträcka lugnt framrinnande vatten, varjämte framhållits, att det frånsett vattenkraftens tillgodogörande kan vara av ekonomisk betydelse att få frågan om äganderätten till vilken del som helst i ett rinnande vatten för framtiden avgjord.

Av lantmäteristyrelsen jämte en förste lantmätare har anmärkts, att det i praktiken torde visa sig förenat med stora svårigheter att avgöra, om ett vatten kan sägas vara rinnande eller, såsom kommittéerna uttryckt sig, i stort sett stillastående. Under det att omförmälde förste lantmätare framhållit, att det med hänsyn till förslagets syfte vore naturligare att begränsa tillämpningen till strömfall, har styrelsen för sin del hemställt, att förslaget måtte omarbetas så, att dess bestämmelser komme att gälla såväl rinnande som stillastående vatten. Enligt styrelsens förmenande kunde enahanda olägenheter, som föranleddes av ovisshet i fråga om äganderätten till strömfall, ofta framträda även då fråga uppstode att använda annat vatten för industriella eller andra ändamål, såsom vid utnyttjande av hamnlägenheter och dylikt. Ett sådant område kunde med avseende på belägenheten och andra förhållanden ofta vara av naturen danat på särskilt sätt, så att detsamma i likhet med ett strömfall ägde ett helt och hållet annat värde än vattnet i övrigt och på grund härav icke kunde utan delägares förfång skiftas. Ur övriga intressenters synpunkt förefunnes ingen anledning att utesluta en lägenhet av ifrågavarande slag från det föreslagna förfarandet.

Att anmärkningarna om svårigheten att avgöra, om ett vatten är rinnande eller icke, hava visst fog torde icke kunna förnekas. Obestridligt torde det också vara, att åstadkommandet av klara äganderättsförhållanden även beträffande områden i sjöar och invid havsstrand kan vara av stor ekonomisk betydelse och i allt fall, om det låter sig göra, måste betraktas såsom önskvärt. Såsom skäl därtill, att förslagets bestämmelser icke gjorts tillämpliga i fråga om stillastående vatten, hava kommittéerna allenast framhållit svårigheterna att erhålla en exakt begränsning av det område i dylikt vatten, vilket strandägarens anspråk må omfatta. Dessa svårigheter torde emellertid icke vara oöverkomliga.

Enligt vad lagberedningen anført i motiven till sitt ovan omförmälde förslag, är innebörden i den norm, som rörande fördelning av vattenområde byar emellan innefattas i bestämmelserna uti 12 kap. 4 § jordabalken, den att till varje by, som ligger vid vattnet, skall läggas

den del av vattenområdet, vilken är dess strand närmast. I det nyss-nämnda förslaget till ny jordabalk (2 kap. 4 §) har också intagits ett stadgande av detta innehåll, ett stadgande som dock kompletteras med bestämmelsen, att vid öppna havsstranden och utom skären ävensom i regel i de öppna delarna av vissa större insjöar strandägares område i vattnet sträcker sig endast 180 meter från det ställe invid stranden, där stadigt djup av två meter vidtager. Den sålunda av lagberedningen uppställda regeln om gränser i vatten gäller endast såvitt angår förhållandet byar emellan; i fråga om gränsen mellan de särskilda ägototter, vari en by genom skifte uppdelats, innehåller beredningens förslag, att därutinnan skifteskartan med tillhörande handlingar skall lända till efterrättelse. För det särskilda fall, varom här är fråga, där man visserligen utgår ifrån att, om meddelägarerna i skifteslaget icke i anledning av den utfärdade kallelsen anmäla anspråk på del i vattenområdet, detta måste anses hava vid skiftet tilldelats den fastighet, som bekommit stranden, men där skifteskarta och handlingar icke lämna upplysning i fråga om gränserna i vattnet, synes det ligga nära till hands att analogivis tillämpa den föreslagna regeln även beträffande del av by. En sådan utsträckning av regeln förefaller så mycket naturligare som lagberedningen uti en i jordabalksförslaget intagen bestämmelse om rätt för strandägare att nyttja till by hörande vattenområde, som vid skifte av byn icke undantagits såsom samfällt för delägarna men likväl icke ingått i delningen, tillerkänt varje strandägare en dylik rätt i fråga om den del av området, som ligger hans strand närmast.

Om man i anslutning till det nu sagda låter det ifrågasatta preklusionsförfarandet avse den del av vattenområdet, som är sökandens strand närmast, d. v. s. närmare denna strand än den till annans fastighet hörande, erhålles en allmängiltig begränsning för det område sökandens anspråk, såvitt här är i fråga, må omfatta, och något hinder finnes vid sådant förhållande icke för en tillämpning av den föreslagna lagen även å områden iuvid havsstrand samt i sjöar och andra vatten, som icke kunna betecknas såsom rinnande. Att den nämnda begränsningen är av stor betydelse jämväl för lagens tillämpning beträffande strömfall och andra områden i rinnande vatten får jag strax tillfälle närmare utveckla. Jag vill emellertid betona, att genom valet av begränsningen på sätt ovan sagts något uttalande icke må anses vara gjort vare sig om riktigheten av lagberedningens tolkning av stadgandena i 12 kap. 4 § jordabalken eller angående den frågan, huruvida dessa stadganden böra i allmänhet vinna analog tillämpning beträffande

särskilda ägotlotter i by. Härutinnan bör lagstiftaren hava fria händer, då det ifrågakommer att pröva förslaget till ny jordabalk.

Ehuru gällande lag icke innehåller något uttryckligt stadgande om viss begränsning av strandäganderätten i havet och större insjöar, framgår dock av vad i 2 och 6 §§ av lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske är föreskrivet i fråga om fiskerätten därstädes, att en dylik begränsning finnes. Att sökanden till preklusionsförfarande enligt det föreliggande lagförslaget icke må sträcka sitt anspråk till de delar av havet och större insjöar, som överhuvud icke äro underkastade enskild äganderätt, är uppenbart.

Av den i 2 § av kommittéförslaget intagna bestämmelsen jämte vad i motiven därtill anförts framgår, att preklusionsförfarandet enligt förslaget icke är riktat mot rågrannar på andra sidan det vattendrag, vid vilket sökanden äger strand. Med andra ord: den, som äger motliggande stranden, är icke i anledning av den utfärdade kallelsen pliktig att till bevarande av den honom (hans fastighet) tillkommande rätten till vattenområdet intill gränsen mot sökandens fastighet göra anmälan därom inom preklusionstiden; och detta gäller, evad gränsen redan finnes i laga ordning bestämd eller icke samt vare sig fastigheten på andra stranden tillhör annan by eller den utgör del av samma skifteslag, inom vilket sökandens fastighet är belägen. Huruvida detta är i alla avseenden lämpligt synes kunna ifrågasättas. Givet är visserligen, att förfarandet icke får föranleda rubbning i en redan i laga ordning bestämd rågång eller ägo gräns. Är gränsen mot fastigheten å andra stranden däremot icke redan bestämd, kan öppen hållandet av frågan, var gränsen skall gå, medföra framtida förvecklingar. Visserligen är faran härför icke av någon betydelse, då fråga är om fastighet tillhörande annan by än den, inom vilken sökandens strand är belägen, enär jordabalken ju för detta fall giver ett direkt stadgande, hur rågången skall dragas. Värre är det, om den motliggande stranden tillhör en fastighet inom samma skifteslag som sökandens fastighet och gränsen i vattnet de båda skifteslotterna emellan icke är fastställd eller eljest behörigen bestämd. Det må väl vara sant, att, såsom kommittéerna framhållit, sökandens anspråk gent emot delägarna i samma skifteslag vilar på den förutsättningen, att vattendraget blivit jämte marken på ömse sidor därom uppdelat mellan delägarna. Underlåta meddelägarna i skifteslaget att anmäla sitt anspråk på vattenområdet, måste det också, såsom förut erinrats, anses vara konstaterat att sagda förutsättning föreligger. Men om skifteshandlingarna icke innehålla någon föreskrift, var ägo gränsen i vattnet mellan skifteslotterna framgår, kan frågan härom

framdeles bliva föremål för tvist, då i gällande lag någon allmän regel icke finnes, efter vilken gränsen kan bestämmas. Stadgandena i 12 kap. 4 § jordabalken äro ju enligt sin ordalydelse tillämpliga allenast i fråga om byar. Den trygghet för framtiden man med det föreslagna förfarandet avser att bereda sökanden blir vid sådant förhållande, även om något anspråk på bättre rätt till vattenområdet icke anmäles, strängt taget ej mycket värd.

Vad angår gränserna för det med preklusionsförfarandet avsedda vattenområdet uppåt och nedåt i vattendraget heter det i motiven till kommittéförslaget, att dessa gränser äro givna genom strandens utsträckning. Detta torde emellertid vara riktigt endast såvitt angår det omedelbart intill stranden belägna vattenområdet. Hur gränslinjerna skola dragas från stranden ut i vattnet, kan bliva föremål för olika meningar. Något direkt stadgande härom innehålles varken i 12 kap. 4 § jordabalken eller i annat lagrum i gällande lag ens i förhållandet byar emellan. Med åberopande av grunderna för nyssnämnda lagbud hava somliga förfäktat den åsikten, att rågångarna böra i vattnet utdragas i den riktning de äga på land, under det att av andra gjorts gällande, att rågångarna i vattnet skola dragas vinkelrätt mot stranden, samt återigen andra förmenat, att delningen bör ske medelst vinkelräta linjer mot vattendragets mittlinje. Varder den förut omförmälda bestämmelsen i 2 kap. 4 § av lagberedningens förslag till ny jordabalk upphöjd till lag, åstadkommes härutinnan nödig klarhet, såvitt det är fråga om skilda byar. Tillhöra däremot de till sökandens fastighet på samma sida om vattendraget angränsande fastigheterna samma skifteslag som det, inom vilket sökandens fastighet är belägen, lämnar ej heller nyssnämnda förslag någon anvisning, hur gränserna mot desamma skola gå. Beträffande gränserna uppåt och nedåt i vattendraget gäller således detsamma som förut sagts om gränsen mot fastighet på andra sidan vattendraget.

Att det med hänsyn till det allmänna syftet med förevarande lagförslag skulle vara till stor fördel, om förhållandena kunna ordnas så, att strandägarens rätt till vattenområdet tryggas även gent emot rågrannar är uppenbart. Några betänkligheter mot att låta en förefintlig tve tydighet i avseende på gränsen i vattnet mot grannfastighet, vare sig denna ligger på samma sida om vattendraget som sökandens eller på motsatta sidan, lösas i den ordning förslaget stadgar synas mig icke heller finnas, under förutsättning att det icke lämnas sökanden fritt att i sin ansökan om kallelse enligt förslaget välja vilken gräns som helst. Så kommer heller icke att ske, om man i lagförslaget intager den här

förut från delvis annan synpunkt ifrågasatta bestämmelsen, varigenom det område, som sökandens anspråk må omfatta och vilket således blir det med preklusionsförfarandet avsedda, fixeras till den del av vattenområdet utanför sökandens strand, som ligger denna strand närmast.

I överensstämmelse med det nu anförda hava 1 och 2 §§ i kommittéförslaget omarbetats, därvid i sista stycket av 1 § intagits föreskrift dels om den förut omförmälda begränsningen i fråga om havet och större sjöar dels ock därom att, för den händelse i nyssnämnda del av vattenområdet finnes i laga ordning bestämd gräns mot annan fastighet, ansökan om utfärdande av den kallelse, varmed preklusionsförfarandet inledes, ej må avse större del av området än intill denna gräns.

I motiven till kommittéförslagets 2 § framhålles, att det i lagförslaget är fråga allenast om äganderätten till det avsedda vattenområdet. Preklusionen gäller således icke en nyttjande- eller servitutsrätt, som någon förmenar sig hava beträffande vattenområdet. Till bevarande av en dylik rättighet erfordras icke anmälan inom den föreskrivna tiden. Då detta emellertid synes böra tydligt angivas i lagtexten, har en mindre omredigering i anledning härav vidtagits i 1 §.

Med särskild hänsyn därtill, att förslagets tillämplighetsområde utvidgats att omfatta jämväl sjöar och andra mera stillastående vatten, har det ansetts lämpligt att i förslaget införa en i överensstämmelse med lagen den 29 juni 1900 om rätt domstol i vissa mål angående jordägares rätt över vattnet å haus grund avfattad föreskrift för den händelse, att det vattenområde, varom fråga är, ligger inom mera än en domstols domvärjo. Denna föreskrift har intagits såsom 2 § i det omarbetade förslaget.

Den tid, inom vilken det åligger eventuella anspråkshavare till det vattenområde preklusionsförfarandet avser att anmäla sitt anspråk, har av kommittéerna föreslagits till två år efter kallelsens utfärdande. Under det att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen häremot framhållit, att det vore en fördel, om den ifrågavarande tiden förkortades till exempelvis ett år, vilket enligt styrelsens förmenande vore fullt tillräcklig tid, har vattenfallsstyrelsen såsom sin åsikt uttalat, att två år vore väl kort tid 'med hänsyn till det stora antal vattenfall, å vilka kronan lär kunna framställa anspråk'. 'Det torde därför', säger sistnämnda styrelse, 'böra tagas under omprövning, huruvida icke denna tidsfrist lämpligen bör utsträckas, därvid emellertid för vinnande av trygghet angående rättsförhållandena preklusionstiden icke bör göras längre än som finnes oundgängligen nödvändigt för ett behörigt bevakande av kronans anspråk'.

Vid övervägande av vad sålunda anförts har jag funnit detsamma icke böra föranleda någon ändring i kommittéförslaget. Å ena sidan

synes det icke vara lämpligt att tillmäta tiden kortare än till två år, särskilt med hänsyn därtill, att enligt en i 6 § bibehållen föreskrift det åligger den, som vill göra sökandens äganderätt till vattenområdet stridig, att inom preklusionstiden ej blott anmäla sitt anspråk utan därvid även angiva den grund, varå anspråket stöder sig. Att å andra sidan med hänsyn till den rätt kronan kan äga bestämma tiden till mera än två år torde icke vara behöfligt. Genom de utredningar, som under de senaste åren ägt rum i fråga om kronans rätt till vattenfall, som befinna sig i enskild besittning, har ett ganska ansevärt material hopbragts för bedömande, huruvida kronan med fog kan framställa anspråk på äganderätten till visst strömfall eller icke. I den mån de rättegångar, som å kronans vägnar anhängiggjorts beträffande bättre rätt till strömfall, vinna slutligt avgörande, torde också de därvid av högsta instans meddelade domsluten kunna antagas mången gång lämna en värdefull ledning för de myndigheter, som hava att träffa bestämmande, huruvida anspråk från kronans sida bör med avseende å visst vattenområde, i fråga om vilket analoga förhållanden föreligga, anmälas eller icke. Att för kronans del föreskriva en längre anmälningstid än den, som bestämmes för anmälande av enskildas anspråk, eller att, såsom av kammarkollegium ifrågasatts, förklara den föreslagna lagen tills vidare icke tillämplig mot kronan synes under alla förhållanden icke vara en tillräddig utväg. En dylik för kronan gynnsammare ställning finnes icke stadgad med avseende å de i förordningen den 22 april 1881 om tjuguarig hävd givna bestämmelserna. Skulle det visa sig, att det ifrågasvarande förslaget, om detsamma blir lag, medför en större anhopning av ärenden, som kunna beröra kronans rätt, synes mig den utvägen böra tillgripas, att extra arbetskraft anlitas för de utredningar, som erfordras. Det bör för övrigt märkas, att ett fullständigt avslutande av undersökningen i fråga om visst vattenområde ej torde vara behöfligt för avgörande, om anspråk därå från kronans sida bör anmälas eller icke. Den nyss antydda föreskriften därom, att anmälan om anspråk på vattenområdet skall angiva grunden för anspråket, innebär givetvis endast, att denna grund skall helt allmänt uppgivas. Den närmare utvecklingen behöver ej förebringas förr än i den rättegång, som i anledning av den gjorda anmälan kan komma att anhängiggöras; och att i denna rättegång nödigt uppskov vägras för slutförande av den utredning, som från kronans sida är erforderlig, torde icke vara att befara.

Enligt 3 § i kommittéförslaget skall ansökan om kallelse vara åtföljd av dels en av lantmätare upprättad karta över det avsedda vatten-

området, utmärkande gränserna därför uppåt och nedåt i vattendraget, och dels en av förste lantmätaren i länet eller vederbörande tjänsteman i lantmäteristyrelsen uppgjord redogörelse för vad beträffande det ifrågavarande vattenområdet må förekomma i handlingarna rörande skiften och andra lantmåteriförrättningar å det skifteslag, vartill strandfastigheten hör, eller ock, därest strandfastigheten utgör ett skifteslag för sig, intyg därom.

Nyssnämnda bestämmelser hava i vissa hänseenden kritiserats av lantmäteristyrelsen jämte de av denna hörda förste lantmätnarne. Styrelsen har sålunda ställt sig mycket betänksam mot föreskriften, att gränserna för vattenområdet uppåt och nedåt i vattendraget skola utmärkas å kartan, särskilt med hänsyn därtill, att härav skulle kunna föränledas den uppfattningen, att gränserna toge åt sig laga kraft, för den händelse anmälan om motanspråk icke gjordes inom preklusions-tiden. Styrelsen hölle före, att någon bestämmelse angående gränserna i vattnet knappast vore erforderlig. Ansåges detta vara fallet, bleve det enligt styrelsens mening nödvändigt, att gränsernas bestämmande ägde rum vid en lantmåteriförrättning efter vederbörligt förordnande och med biträde av gode män, till vilken förrättning borde inkallas såväl rågrannar som de, mot vilkas anspråk trygghet åstundas.

Emot föreskriften, att den ovan omförmälda redogörelsen angående skifteshandlingarnas innehåll i fråga om vattenområdet skall upprättas av förste lantmätaren i länet eller vederbörande tjänsteman i lantmäteristyrelsen har anmärkts bland annat, att då förste lantmätnarnes tid vore strängt upptagen av andra ur det allmännas synpunkt angelägena och grannliga göromål, det kunde befaras, att de ej utan åsidosättande av dessa göromål medhonne ifrågavarande uppdrag; att det samma vore förhållandet med 'vederbörande tjänsteman i lantmåteristyrelsen', varmed enligt nämnda styrelses förmenande avsåges kommissionären hos styrelsen, i fråga om vilken det för övrigt vore ovisst, att han alltid ägde erforderlig sakkunskap för uppgörande av den åsyftade redogörelsen; att förste lantmätnarnes biträde kunde bliva erforderligt vid behandling av uppkommande tvister angående vattenområdet vid underdomstolarna likasom lantmåteristyrelsens yttrande kunde komma att påkallas vid målens avgörande i högsta domstolen och att på grund härav såväl styrelsen som förste lantmätnarne borde helt och hållet ställas utanför den föreskrivna förundersökningen; samt att i lantmåterikontoren ofta saknades värdefulla äldre kartor och handlingar, som däremot funnes hos befolkningen i orten. I anledning härav har det ifrågasatts, att redogörelsen likasom kartan borde upprättas av vederbörande lantmätare

och att detta borde ske vid offentligen kungjord förrättning på platsen efter förordnande av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande. Ett ordnande av saken på detta sätt har ansetts medföra åtskilliga fördelar. Den uppmätning, som för kartans uppgörande måste verkställas, kunde lättare företagas, om förrättningen hölles efter vederbörligt förordnande, enär förrättningsmannen då även mot bestridande ägde rätt att beträda mark, tillhörig annan än sökanden. En särskilt förordnad förrättningsman hade vidare större möjlighet att bereda sig tillgång till kartor och handlingar hos vederbörande skiftesdelägare samt att i övrigt införskaffa erforderliga upplysningar. Slutligen skulle undersökningen och dess ändamål på detta sätt få stor notoritet.

De sålunda gjorda anmärkningarna och förslagen synas i hög grad värda beaktande. Beträffande först anmärkningen mot föreskriften, att kartan skall upptaga gränserna för det ifrågavarande vattenområdet 'uppåt och nedåt i vattendraget', torde det kunna antagas, att meningen icke varit den, att gränserna skulle taga åt sig laga kraft, om anmärkning icke framställdes inom den i förslaget föreskrivna tid. Med den av mig förut ifrågasatta ändringen av förslaget därhän, att med ansökan om kallelse enligt 1 § och det därpå följande förfarandet skall avses den del av vattenområdet, som är närmare sökandens strand än den till annans fastighet hörande stranden, kommer visserligen lagen att angiva den grund, efter vilken gränserna skola uppdragas. Men då ju en felaktighet i uppmätningen kan ifrågakomma, synes det vara olämpligt att tillerkänna kartan sådan betydelse, att för vinnande av rättelse i en dylik felaktighet anmälan i den ordning förslaget innehåller skulle behövas. Skall kartan beträffande gränserna erhålla dylikt vitsord, synes det nödvändigt att anordna uppmätningen i de former, som finnas föreskrivna för rågångsförrättning, vilket återigen från annan synpunkt icke torde vara lämpligt. Med anledning härav har stadgandet om karta synts mig böra ändras sålunda, att på kartan upptages allenast den till sökandens fastighet hörande stranden på sådant sätt, att dess läge varder fullt bestämt. Äro gränserna för strandens utsträckning sålunda konstaterade, innebär ju detta — under förutsättning av förstnämnda förändrings vidtagande — faktiskt också kännedom om gränserna för det pretenderade vattenområdet, även om dessa ej äro å kartan utmärkta eller i vattnet utstakade.

Vidkommande därefter förslaget, att såväl kartan som den omförmälda redogörelsen skola upprättas vid en efter vederbörligt förordnande av lantmätare hållen, offentligen kungjord förundersökning, synes mig såsom den största fördelen härmed böra betecknas den omständigheten,

att därigenom från det föreslagna preklusionsförfarandet borttages varje sken av sökanden-strandägarens gynnande på bekostnad av andras, särskilt övriga delägarers i skifteslaget, rättmätiga anspråk. Därigenom att en offentlig förundersökning hålles bliva de, vilkas rätt kan vara i fråga, i tillfälle att redan på det förberedande stadiet anföra vad de akta nödigt till bevakande av sin rätt. Om också härvid icke några omständigheter förebringas, som enligt stadgandet i förslagets 4 § innebära hinder för kallelse utfärdande, kan det väl tänkas, att sökanden på grund av de upplysningar, som framkomma, finner att hans förmodade äganderätt till vattenområdet är i hög grad tvivelaktig och på grund därav avstår från att påkalla utfärdande av kallelse enligt lagförslaget. Att, såsom lantmäteristyrelsen ifrågasatt, lantmätaren vid ifrågavarande förrättning skulle biträdas av gode män torde dock icke vara behövt eller lämpligt. Varken för den uppmätning, som erfordras för upprättande av karta över stranden, eller för redogörelsens utarbetande är gode mäns biträde till någon fördel. Då redan nu vissa lantmäteriförrättningar, t. ex. ägostyckningar, kunna äga rum utan biträde av gode män, införes icke någon nyhet därigenom, att förrättningen anförtros åt lantmätaren ensam. Att till förrättningen särskilt kalla rågrannar och dem, mot vilkas anspråk i fråga om vattenområdet trygghet åstundas, synes icke heller vara behövt. Vad rågrannar beträffar, innebär ju förslaget, att någon rubbning i en fastställd eller eljest behörigen bestämd ägo gräns i vattenområdet icke kan bli följd av preklusionsförfarandet. Att detsamma i ännu högre grad är förhållandet med avseende å gränserna på land, således de rågångar respektive skifteslinjer, som begränsa sökandens strandområde, är uppenbart; mot sådant anspråk på vattenområdet, som grundas därå, att hela stranden eller del därav rätteligen tillhör annan, är förfarandet enligt det föreliggande förslaget icke riktat. Rågrannarnas inkallande till förundersökningen har därför icke någon som helst betydelse och torde allenast vara ägnat att fördyra saken. Vidkommande eventuella anspråkshavare är det visserligen, såsom förut sagts, av en viss vikt, att dessa vid förundersökningen få framlägga sina synpunkter. Åtminstone torde detta gälla i fråga om delägarna i det skifteslag, inom vilket sökandens fastighet är belägen. Men härav följer icke, att det är behövt eller lämpligt att på annat sätt än genom offentliggörande av kungörelse på sätt och inom tid, som om lantmäteriförrättningar i allmänhet är stadgat, sörja för att de, som tilläventyrs hava ett mot sökandens stridigt anspråk, erhålla underrättelse om förundersökningen. Därest föreskrift om deras särskilda kallande till densamma infördes, skulle detta innebära, att det

preklusionsförfarande, för vars igångsättande förrättningen hålles, finge giltighet endast mot dem, som i behörig ordning bekommit kallelse. En dylik föreskrift skulle således stå mindre väl tillsammans med förslagets syftemål, som ju är att bereda sökanden trygghet mot varje anspråk på vattenområdet, även sådana, varom han ej på förhand äger någon som helst kännedom.

På grund av vad nu anförts synes upprättandet av karta — vilken såsom förut sagts bör hava till ändamål allenast att fastställa läget av den strand, med vars ägande anspråket på det utanför varande vattenområdet är förenat — ävensom av redogörelsen för innehållet i skifteshandlingarna böra verkställas av en för ändamålet utav Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnad lantmätare vid sammanträde, som efter förutgången kungörelse hålles på platsen. Då det vid en eventuellt uppstående rättegång angående vattenområdet kan vara av vikt att äga kännedom om vad vid förrättningen andragits, synes protokoll böra i vanlig ordning föras. Finnas ej inom skifteslaget alla skifteshandlingar tillgängliga, som böra läggas till grund för redogörelsen, måste tydligtvis ett uppskov äga rum för att bereda förrättningsmannen tillfälle att i länets lantmäterikontor skaffa sig tillgång till vad som fattas.

I anledning av lantmäteristyrelsens anmärkning därom, att det i kommittéförslaget i samband med stadgandet om redogörelsen använda uttrycket 'skifte eller annan lantmäteriförrättning å det skifteslag, var till strandfastigheten hör', icke med tydlighet utmärker, att härmed avses såväl förrättningar, vilka angått byalaget eller skifteslaget i dess helhet, som de, vilka berört endast den del därav, varur den ifrågasvarande fastigheten eller den, från vilken densamma upplåtits, blivit utbruten, har sagda uttryck vid förslagets omarbetning utbyts mot ett annat, som synes mig tydligare klargöra meningen.

I kommittéförslaget finnes ingen föreskrift, att sökanden skall styrka sin åtkomst till strandfastigheten. Ehuru, såsom förut erinrats, den, som äger eller förmenar sig äga bättre rätt till strandfastigheten, icke genom proceduren enligt lagförslaget går förlustig sitt anspråk i detta hänseende, synes det dock — i ändamål att såvitt möjligt förebygga procedurens begagnande av annan än den rättmätige ägaren till strandfastigheten — vara lämpligt föreskriva, att sökanden skall visa att han erhållit lagfart å fastigheten eller, om han förvärvat densamma genom fång, varmed han enligt äldre lag ej varit skyldig att lagfara, styrka sin åtkomst till fastigheten. Stadgande härom har i det omarbetade förslaget intagits i 3 §.

De i 4 § vidtagna ändringarna äro allenast sådana, som föranletts av den omarbetning 3 § undergått.

I 6 §, enligt vilken försummelse att inom föreskriven tid anmäla anspråk om bättre rätt till vattenområde, varom fråga är, medför anspråkets förlust, göres från denna regel undantag för vissa rättsanspråk. Vad kommittéerna härutinnan föreslagit har syntts böra i viss mån ändras. Enligt kommittéförslaget föranleder den sagda regeln icke rubbning i bland annat den rätt, som kan grundas på privaträttsligt förfogande, varom sökanden vid tiden för kallelsens utfärdande ägt kännedom. Detta stadgande står emellertid icke i överensstämmelse med vad eljest gäller i fråga om en fastighetsägares bundenhet av de upplåtelser beträffande fastigheten eller del därav, som kunna vara gjorda av en föregående ägare till densamma. Då det här, såsom förut framhållits, är fråga allenast om äganderätt men ej om andra rättigheter till vattenområdet, måste man i första hand söka ledning av stadgandet i 12 § lagfartsförordningen för att kunna avgöra, om ett av föregående ägare träffat förfogande med avseende på vattenområdet gent emot sökanden såsom nuvarande ägare av den fastighet, vartill vattenområdet förmenas höra, äger giltighet eller icke. Har föregående ägare, innan fastigheten av honom överläts till sökanden, försålt vattenområdet såsom avsöndring till annan person, och har lagfart å dennes fång sökts tidigare än å sökandens, gäller överlåtelsen av vattenområdet gent emot sökanden, oavsett om denne, då kallelse enligt förevarande lagförslag utfärdas, äger kännedom om överlåtelsen eller icke. Någon preklusion i fråga om rätten till vattenområdet bör då icke kunna inträda för den, till vilken detsamma överlåtits. Genom bestämmelsen i kommittéförslaget att preklusionsföreskriften icke inverkar på den rätt, som kan grundas på sökt lagfart å vattenområdet, är hans rätt också tryggad. Å andra sidan kan den omständigheten, att sökanden, efter det han i god tro sökt lagfart å hela fastigheten med vad därtill hör, således utan undantag för vattenområdet, erhållit kännedom om en tidigare gjord, men icke genom lagfartsansökning tryggad överlåtelse av vattenområdet, icke utan vidare medföra, att sökanden är skyldig respektera sistnämnda överlåtelse. Med den av kommittéerna föreslagna formuleringen skulle emellertid, för den händelse kännedomen om det tidigare fångat förvärvats av sökanden, innan kallelsen enligt lagförslaget utfärdas, sökanden icke ens genom preklusionsförfarandet bliva tryggad i sin rätt. Sökandens rätt skulle således enligt förslaget bliva sämre än enligt eljest gällande lagstiftning. Det torde kunna antagas, att detta icke varit av kommittéerna åsyftat, och den omarbetning av förslaget, som

i förevarande hänseende vidtagits, lärer därför vara att betrakta mera såsom omredigering än som en ändring i sak. Genom den i det omarbetade förslaget valda formuleringen fastslås, att den rätt till vattenområdet, som kan grundas på ett lagligen gällande privaträttsligt förfogande, icke beröres av förslagens preklusionsbestämmelser. Huruvida förfogandet är gent emot sökanden gällande eller icke, avgöres däremot ej här; därutinnan komma andra lagstadganden till tillämpning.

Då, enligt vad nyss framhållits, frågan om giltigheten av en utav föregående ägare gjord överlåtelse av vattenområdet beror väsentligen därpå, om och när lagfart å överlåtelsen blivit sökt, kan det vid första påseendet synas överflödigt att i lagbudet särskilt tala om den rätt, som grundas på sökt lagfart. Undantagsvis torde emellertid sistnämnda bestämmelse kunna hava en självständig betydelse, och densamma har därför i det omarbetade förslaget bibehållits.

Redan förut har påpekats, att det föreslagna preklusionsförfarandet icke bör hava någon inverkan på den rätt till vattenområdet annan kan hava på den grund, att han äger bättre rätt än sökanden till den strand, varmed äganderätten till vattenområdet av sökanden påstås vara förenad. Om sökanden visas icke vara behörig ägare av stranden, kan någon rätt till det utanför varande vattenområdet icke längre finnas för honom personligen. Ifall hela stranden frånvinnes sökanden, torde om riktigheten av det sagda olika meningar icke kunna råda. Går sökanden däremot miste om äganderätten allenast till en del av stranden på grund av t. ex. en rågångstvist, kan det måhända förefalla mindre naturligt, att han skall nödgas avstå även motsvarande del av vattenområdet, ehuru efter kallelse enligt lagförslaget någon anmälan om bättre rätt till detta icke blivit gjord. Då emellertid hela förslaget är byggt därpå, att den del av vattenområdet, som är varje strandfastighet närmast, måste, när annat ej påstås, anses utgöra ett tillbehör till strandfastigheten, torde jämväl i sistnämnda händelse sökandens rätt till den del av området, som är närmast den honom frångångna delen av stranden, böra övergå till strandens rättmätige ägare. Till undvikande av missförstånd har stadgande härom intagits i 6 §.

För övriga i förslaget vidtagna ändringar torde någon närmare motivering icke behöva lämnas, helst desamma äro huvudsakligen av formell art.»

Föredraganden uppläste härefter ett i enlighet med det avgivna yttrandet avfattat förslag till *lag om särskild prövning av strandägares rätt till vattenområde invid stranden* (se bil. A vid detta protokoll) och hemställde i underdånighet, att lagrådets yttrande över förslaget måtte, för

det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, genom utdrag ur protokollet inhämtas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder lämna bifall.

Ur protokollet:

Israel Myrberg.

*Bil. A.***Förslag**

till

Lag**om särskild prövning av strandägares rätt till vattenområde invid stranden.**

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vill ägare av hemman, hemmansdel eller annan ej genom avsöndring tillkommen fastighet, vartill hör strand vid vattenområde, vinna trygghet för framtiden mot annans anspråk på äganderätt till den del av vattenområdet, som ligger fastighetens strand närmast, äge han hos allmän underrätt i orten begära offentlig kallelse å dem, som må anse sig äga bättre rätt till sagda del av området eller äga andel däri, att inom två år efter kallelsens utfärdande hos domaren anmäla sitt anspråk.

Tillhör strand vid vattenområde för alltid avsöndrad lägenhet, äge lägenhetens ägare söka kallelse, som nu nämnts, där han visar, att den rätt till vattenområdet, som må hava tillkommit stamhemmanets ägare, blivit till honom överlåten.

Med ansökan enligt denna § må ej, där inom den del av vattenområdet, som ovan sägs, finnes i laga ordning bestämd gräns mot annan fastighet, avses mera av vattenområdet än intill denna gräns, ej heller i fråga om större insjö eller havet den del därav, till vilken strandäganderätten icke sträcker sig.

2 §.

Ligger vattenområde, beträffande vilket strandägare vill göra ansökan, som i 1 § sägs, inom särskilda under samma hovrätt lydande underrätters domvärjo, äge den hovrätt på anmälan av strandägaren

förordna, vid vilken underrätt ansökningsen må upptagas. Är den del av vattenområdet, varom fråga är, belägen inom två hovrätters domvärjo, meddelas sådant förordnande av Konungen.

3 §.

Ansökan enligt 1 § skall innehålla uppgift å det vatten, vari det med ansökningsen avsedda området är beläget, samt å den fastighet, vartill vattenområdet förmenas höra; finnes gängse benämning å strömfall eller annat vattenområde, varom fråga är, varde den benämning i ansökningsen uppgiven.

Ansökningsen skall vara åtföljd av:

1) bevis att sökanden erhållit lagfart å nämnda fastighet eller, där denna av sökanden förvärvats genom fång, varmed han enligt äldre lag ej varit skyldig att lagfara, handlingar, som styrka hans åtkomst;

2) karta över den strand, vid vilken det med ansökningsen avsedda vattenområdet är beläget, upprättad så, att strandens läge varder fullt bestämt, samt försedd med bevis därom, att vid skifte å det skifteslag, vartill sökandens fastighet hör, eller sedermera verkställd delning å utbruten del därav stranden tillagts sökandens fastighet eller, där fråga är om avsöndrad lägenhet, den fastighet, varifrån lägenheten upplåtits, eller ock intyg därom, att sökandens fastighet av ålder utgjort ett skifteslag för sig; och

3) redogörelse för vad beträffande det ifrågavarande vattenområdet må förekomma i protokoll, föreningar eller beskrivningar, hörande till varje lagligen gällande skifte, klyvning eller styckning, som berört sökandens fastighet.

Karta och redogörelse, som nu nämnts, skola efter förordnande av Konungens befallningshavande upprättas av lantmätare vid sammanträde å platsen, kungjort i den ordning som om lantmåteriförrättning i allmänhet finnes stadgad. Vid sammanträdet skall föras protokoll såsom vid annan lantmåteriförrättning.

4 §.

Företer sökanden handlingar, som i 3 § sagts, varde kallelse utfärdad, så framt ej av redogörelse, varom i nämnda § förmäles, oförtydligt framgår, att vid skifte, klyvning eller styckning, som i redogörelsen omnämnes, vattenområdet i fråga undantagits från delningen eller tillagts annan fastighet än sökandens.

Kunna skiftes- eller andra handlingar, som i 3 § under 3) omför-
målas, icke tillrättaskaffas vare sig hos skiftesdelägarna eller i länets
lantmäterikontor, skall den omständigheten, att redogörelse, som i nämnda
lagrum sägs, icke företes, ej utgöra hinder mot kallelses utfärdande.

5 §.

Kallelse skall ofördröjligen anslås å rättens dörr samt på sökan-
dens bekostnad genom domarens försorg införas tre gånger, minst en
och högst två månader mellan varje gång, såväl i allmänna tidningarna
som i en eller flera tidningar inom orten, första gången inom en månad
efter utfärdandet.

Sökanden åligger att inom två månader efter kallelsens utfärdande
delgiva densamma för kronans räkning med Konungens befallningsha-
vande i det län, där vattenområdet är beläget, samt inom samma tid
till domaren ingiva lagligt delgivningsbevis. Vill sökanden vinna trygg-
het mot anspråk från delägarna i skifteslag eller annan samfällighet,
som sökandens fastighet må tillhöra, skall han inom sex månader efter
kallelsens utfärdande på nu nämnt sätt hos domaren styrka, att han
delgivit kallelsen med delägarna i samfälligheten. Sådan delgivning
må ske i den ordning 11 kap. 12 § rättegångsbalken stadgar, ändå att
fråga är om annan samfällighet än byalag och ändå att delägarnas antal
icke överstiger tio.

6 §.

Vill någon göra sökanden äganderätten till det med ansökningen
avsedda vattenområdet stridig, ingive inom den i kallelsen utsatta tid
till domaren skriftlig anmälan om sitt anspråk jämte uppgift om grunden
för detsamma; försitter han den tid, vare sitt anspråk förlustig, dock
vad angår rättsägare, beträffande vilken delgivning av kallelsen är i 5
§ andra stycket föreskriven, allenast såvitt inom där stadgad tid lagligen
styrkts, att sådan delgivning skett. Anmälan av en delägare i sam-
fällighet gälle för alla.

Vad nu sagts föranleder dock ej rubbning i den rätt till vatten-
området, som kan tillkomma annan på grund därav, att han äger bättre
rätt än sökanden till stranden utmed vattenområdet, eller som kan grundas
på privaträttsligt förfogande rörande området eller på därå sökt lagfart
eller på domstols efter den 30 april 1881 meddelade beslut i tvist om
detsamma.

7 §.

Göres anmälan, som i 6 § sägs, vare strandägaren berättigad att efter stämning hos allmän domstol påkalla prövning av det anmälda anspråket. Har av delägare i skifteslag eller annan samfällighet anmälan gjorts för samfällighetens räkning, må delgivning av stämningen ske på sätt och inom tid, som i 11 kap. 12 och 25 §§ rättegångsbalken stadgas, ändå att fråga är om annan samfällighet än byalag och ändå att delägarnas antal icke överstiger tio.

Vill den, som gjort anmälan, själv stämma, vare det honom obetaget.

8 §.

Ändå att kallelse i den ordning denna lag stadgar ej utfärdats eller delgivning av utfärdad kallelse icke på sätt i 5 § föreskrives ägt rum, vare ägare av fastighet, som i 1 § sägs, berättigad att efter stämning hos allmän domstol påkalla prövning av sitt anspråk på bättre rätt i förhållande till viss motpart med avseende å den del av vattenområdet, som i nyssnämnda § omförmäles. Där strand vid vattenområde tillhör för alltid avsöndrad lägenhet, äge ock lägenhetsägaren gent emot stamhemmanets ägare den rätt, som nu sagts.

9 §.

Ansökan, som i 1 § sägs, så ock rättens beslut däröver skall intagas i lagfartsprotokollet. Sedan bevis om kallelses delgivning, efter ty i 5 § sägs, till domaren inkommit, varde beviset å nästa rättegångsdag för lagfartsärenden infört i nämnda protokoll. Lag samma vare beträffande anmälan, som jämlikt 6 § göres hos domaren. Om vad i lagfartsprotokollet sålunda intagits skall anmärkning göras i den hos rätten i överensstämmelse med protokollet förda bok.

I fråga om talan, som anhängiggöres jämlikt 7 eller 8 §, skall vad särskilt finnes stadgat om anteckning i lagfartsprotokollet av talan innefattande klander å annans åtkomst till fast egendom äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Vad i denna lag finnes stadgat beträffande ägare av fastighet skall gälla jämväl i fråga om den, som med stadgad åborätt besitter hemman eller lägenhet, tillhörande kronan eller allmän inrättning, så ock den, som under fideikommissrätt innehar fast egendom.

Denna lag skall träda i kraft den 1 september 1915.

Bil. B.

Förslag

till

Lag

om särskild prövning av strandägares rätt till strömfall eller annat område i rinnande vatten invid stranden.

1 §.

Vill ägare av hemman, hemmansdel eller annan ej genom avsöndring tillkommen fastighet, vartill hör strand vid strömfall eller annat rinnande vatten, vinna trygghet för framtiden mot annans anspråk på vattenområdet utanför stranden, äge han hos allmän underrätt i orten begära offentlig kallelse å dem, som må anse sig äga bättre rätt till området eller andel däri, att inom två år efter kallelsens utfärdande hos domaren anmäla sitt anspråk.

Tillhör strand vid strömfall eller annat rinnande vatten för alltid avsöndrad lägenhet, äge lägenhetens ägare söka kallelse, som nu nämnts, där han visar, att den rätt till vattenområdet, som må hava tillkommit stamhemmanets ägare, blivit till honom överläten.

2 §.

Där till fastighet, som i 1 § sägs, hör allenast ena stranden vid rinnande vatten, må med ansökan enligt nämnda § ej avses mera av vattenområdet utanför stranden än intill gränsen mot fastighet å andra stranden.

3 §.

Ansökan enligt 1 § skall innehålla uppgift å det vattendrag, vari det med ansökningen avsedda området är beläget, samt å den fastighet, vartill vattenområdet förmenas höra; finnes gängse benämning å strömfall, varom fråga är, varde den benämning i ansökningen uppgiven.

Ansökningen skall vara åtföljd av:

1) en av lantmätare upprättad karta över det avsedda vattenområdet, utmärkande gränserna därför uppåt och nedåt i vattendraget, med åtecknat bevis dels att stranden tillhör sökandens fastighet och dels att vattenområdet i dess helhet utgöres av strömfall eller annat rinnande vatten; och

2) en av förste lantmätaren i länet eller vederbörande tjänsteman i lantmäteristyrelsen uppgjord redogörelse för vad beträffande det ifrågavarande vattenområdet må förekomma i protokoll, föreningar eller beskrivningar, hörande till

varje lagligen gällande skifte eller annan lantmåteriförrättning å det skifteslag, var-till strandfastigheten hör, eller ock, där strandfastigheten utgör ett skifteslag för sig, intyg härom.

4 §.

Företer sökanden handlingar, som i 3 § sagts, varde kallelse utfärdad, så-framt ej av redogörelse, varom i nämnda § förmåles, oförtydbart framgår, att vattenområdet i fråga undantagits från skifte eller tillagts annan fastighet än sökandens.

Kunna skiftes- eller andra handlingar, som i 3 § under 2) omförmålas, icke tillrättaskaffas vare sig i vederbörande arkiv eller hos skiftesdelägarne, skall den omständigheten, att redogörelse, som i nämnda lagrum sägs, icke företes, ej utgöra hinder mot kallelses utfärdande.

5 §.

Kallelse skall ofördröjligen anslås å rättens dörr samt på sökandens bekostnad genom domarens försorg införas tre gånger, minst en och högst två månader mellan varje gång, såväl i allmänna tidningarna som i en eller flera tidningar inom orten, första gången inom en månad efter utfärdandet.

Sökanden åligge att inom två månader efter kallelsens utfärdande delgiva densamma för kronans räkning med Konungens befallningshavande i det län, där vattenområdet är beläget, samt inom samma tid till domaren ingiva lagligt del-givningsbevis. Vill sökanden vinna trygghet mot anspråk från delägarne i skiftes-lag eller annan samfällighet, som sökandens fastighet må tillhöra, skall han inom sex månader efter kallelsens utfärdande på nu nämnt sätt hos domaren styrka, att han delgivit kallelsen med delägarne i samfälligheten. Sådan delgivning må ske i den ordning 11 kap. 12 § rättegångsbalken stadgar, ändå att fråga är om annan samfällighet än byalag och ändå att delägarnes antal icke överstiger tio.

6 §.

Vill någon göra sökanden rätten till det med ansökningen avsedda vatten-området stridig, ingive inom den i kallelsen utsatta tid till domaren skriftlig an-mälan om sitt anspråk jämte uppgift om grunden för detsamma; försitter han den tid, vare sitt anspråk förlustig, dock vad angår rättsägare, beträffande vilken del-givning av kallelsen är i 5 § andra stycket föreskriven, allenast såvitt inom där stadgad tid lagligen styrkts, att sådan delgivning skett. Anmälan av en delägare i samfällighet gälle för alla.

Vad nu sagts föranleder dock ej rubbning i den rätt, som kan grundas på privaträttsligt förfogande, varom sökanden vid tiden för kallelsens utfärdande ägt kännedom, eller på domstols i tidigare rättegång efter den 30 april 1881 med-delade beslut, ej heller i den rätt, som kan grundas på sökt lagfart å vattenområdet.

7 §.

Göres anmälan, som i 6 § sägs, vare strandägaren berättigad att efter stäm-ning hos allmän domstol påkalla prövning av det anmälda anspråket. Har av del-ägare i skifteslag eller annan samfällighet anmälan gjorts för samfällighetens räk-

ning, må delgivning av stämningen ske i den ordning 11 kap. 12 § rättegångsbalken stadgar, ändå att fråga är om annan samfällighet än byalag och ändå att delägarnes antal icke överstiger tio.

Vill den, som gjort anmälan, själv stämma, vare det honom obetaget.

8 §.

Ändå att kallelse i den ordning denna lag stadgar ej utfärdats eller delgivning av utfärdad kallelse icke på sätt i 5 § föreskrives ägt rum, vare ägare av fastighet, som i 1 § sägs, berättigad att efter stämning hos allmän domstol påkalla prövning av sitt anspråk på bättre rätt i förhållande till viss motpart med avseende å vattenområdet utanför stranden. Där strand vid strömfall eller annat rinnande vatten tillhör för alltid avsöndrad lägenhet, äge ock lägenhetsägaren gent emot stamhemmanets ägare den rätt, som nu sagts.

9 §.

Ansökan, som i 1 § sägs, så ock rättens beslut däröver skall intagas i lagfartsprotokollet. Sedan bevis om kallelses delgivning, efter ty i 5 § sägs, till domaren inkommit, varde beviset å nästa rättegångsdag för lagfartsärenden infört i nämnda protokoll. Lag samma vare beträffande anmälan, som jämlikt 6 § göres hos domaren. Om vad i lagfartsprotokollet sålunda intagits skall anmärkning göras i den hos rätten i överensstämmelse med protokollet förda bok.

I fråga om talan, som anhängiggöres jämlikt 7 eller 8 §, skall vad särskilt finnes stadgat om anteckning i lagfartsprotokollet av talan innefattande klander å annans åtkomst till fast egendom äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Vad i denna lag finnes stadgat beträffande ägare av fastighet skall gälla jämväl i fråga om den, som med stadgad åborätt besitter hemman eller lägenhet, tillhörande kronan eller allmän inrättning, så ock den, som under fideikommissrätt innehar fast egendom.

Denna lag skall träda i kraft den

Bil. C.

Motiv till förslaget

till

Lag

om särskild prövning av strandägares rätt till strömfall eller annat område i rinnande vatten invid stranden.

Att det för möjliggörandet av ett för såväl den enskilde som det allmänna gagneligt utnyttjande av landets ännu obegagnade vattenkraft är av synnerlig vikt, att klara och ostridiga äganderättsförhållanden råda med avseende på strömfällen, ligger i öppen dag. Våra hittills icke bebyggda vattenfall äro, åtminstone vad de större angår, i allmänhet av den beskaffenhet, att deras utbyggande är förenat med avsevärda kostnader och med risken, att tillfredsställande ränta på det nedlagda kapitalet kan erhållas först efter en följd av år, sedan hela fallets kraft kommit till användning. Dyliga byggnadsföretag måste därför regelmässigt finansieras för en ganska lång tidrymd med möjlighet av större eller mindre förlust under de första åren men utsikt till vinst sedermera. Vid sådant förhållande är det tydligt, att den, som förmenar sig vara ägare till ett strömfall och på grund därav berättigad att tillgodogöra sig detsamma, lätt nog avhållas från att bebygga fallet för kraftens uttagande, därest han ej är förvissad om, att hans rätt till fallet icke kan förr eller senare göras honom stridig och möjligen frånvinnas honom. Och även om han, utan denna förvissning, skulle vilja för egen del påtaga sig risken att framdeles möjligen bliva utsatt för annans anspråk på fallet, kan det möta svårigheter att finna en förlagsgivare med samma uppfattning.

Trygghet i det oförmälda hänseendet torde emellertid de rådande förhållandena ofta nog ingalunda erbjuda. Visserligen vilar den svenska lagstiftningen sedan gammalt på den uppfattningen, att »den äger vatten, som land äger», d. v. s. strandägares rätt är ej begränsad av strandlinjen, utan sträcker sig utöver denna och omfattar jämväl en del av vattenområdet utanför. Men fränsett de undantag från denna regel, som föranledas av särskilda omständigheter (avtal, urminnes hävd m. m.), hava, som bekant, olika åsikter gjort sig gällande, huruvida regeln äger tillämpning endast med avseende å byar eller jämväl beträffande de särskilda lotter, vari en by eller ett skifteslag genom skifte i vederbörlig ordning uppdelats. Denna meningsskiljaktighet, vilken tagit sig uttryck både i rättslitteraturen och i domstolarnas rättstillämpning, föranledes därav, att handlingar rörande verkställda skiftesförrättningar, särskilt de från äldre tid, i de flesta fall icke med tydlighet utmärka, huruvida eller i vilken mån de till ett skifteslag hörande vattenområden blivit jämte marken mellan delägarne fördelade eller icke. Naturligtvis förekomma

fall, där denna fråga vid skiftesförrättningarna på otvetydigt sätt avgjorts. Å ena sidan kunna vattenområdena hava direkt upptagits i delningsbeskrivningen och sålunda oförtydligt ingått i delningen mellan de olika skifteslotterna. Å andra sidan hava esomoftast strömfall och andra vattenområden, tillhörande skifteslaget, helt eller delvis genom uttrycklig bestämmelse avsatts för delägarnes gemensamma behov. Där man förfarit på det ena eller andra sättet, kan någon tvekan uppenbarligen icke finnas; vad vid skiftesförrättningen blivit bestämt är för framtiden avgörande. Men, såsom ovan nämnts, lämna skifteshandlingarna ofta nog icke någon bestämd upplysning härutinnan. Möjligen kan detta förklaras därav, att vid tiden för skiftet vattenområdena icke ansetts äga någon ekonomisk betydelse, i följd varav desamma lämnats åsido, liksom hade de varit att betrakta såsom impedimenter; mera sällan torde de dock tydligt hava angivits såsom sådana.

Den rättsliga ovisshet, som råder till följd av den utav skifteshandlingarnas oklarhet föranledda stridigheten i åsikter, förefinnes ej blott i fråga om sjöar och andra huvudsakligen stillastående vattensamlingar utan även beträffande rinnande vatten, där den skarpast kommer till synes med avseende å strömfall på grund av det ökade värde, som vattenkraften på senare tider erhållit. Anmärkas bör dock, hurusom i de åtminstone under de senaste decennierna förekomna fall, där frågan om betydelsen av skifteshandlingarnas tystnad rörande ett till skifteslaget hörande strömfall gjorts till föremål för prövning av högre instans, den uppfattningen i allmänhet synes hava gjort sig gällande, att rätten till strömfall, varom vid skifte någon särskild bestämmelse icke träffats, tillkommer den skifteslott, som därvid fått sina ägor utlagda vid falllets strand.¹⁾

Lagberedningen har i sitt under år 1909 avgivna förslag till ny jordabalk ingående behandlat förevarande spörsmål samt underkastat detsamma en granskning såväl ur rättshistorisk synpunkt som med hänsyn till rättsuppfattningen hos befolkningen inom skilda delar av riket. Kommittéerna tillåta sig att i detta avseende hänvisa till beredningens betänkande.²⁾

Lagberedningen har på grund av berörda utredning stannat vid den åsikten, att ett vattenområde, vilket icke, såvitt skifteshandlingarna på ett eller annat sätt utmärka, ingått i ett skifte, måste fortfarande anses såsom en byns eller skifteslagets gemensamma tillhörighet, oaktat uttryckligt förbehåll därom ej skett. På denna uppfattning vilar den av lagberedningen föreslagna bestämmelsen i 2 kap. 10 § av den nya jordabalken.

Vid första påseendet kan det synas, som om med denna rättsuppfattning frågan skulle vara löst och all tveksamhet vid tillämpningen undanröjd. Så kan väl ock sägas bliva förhållandet, där spörsmålet föreligger alldeles rent, eller således där icke blott uttryckliga bestämmelser i ena eller andra riktningen i skifteshandlingarna saknas, utan därjämte skifteshandlingarna äro fria från varje antydning till ledning för omdömet om vad skiftesmännen och delägarne må hava avsett eller vad som till äventyrs må kunna betraktas såsom följdriktiga slutsatser beträffande vattenområdet av de åtgöranden, som vid skiftet vidtagits i övrigt. Det är emellertid mycket vanligt, att antydningar givas i skifteshandlingarna åt ena eller andra

¹⁾ Se Kungl. Maj:ts domar den 15 mars 1881 (N. J. A. s. 120, 124) och den 24 mars 1885 (N. J. A. s. 104) samt Göta hovrätts dom den 16 juni 1882 (N. J. A. 1883 s. 138).

²⁾ Se lagberedningens förslag till jordabalk III s. 145 ff.

hållet, ehuru direkt uttalande saknas. I detta avseende kunna arealuppgifterna rörande skifteslaget i dess helhet och de olika skifteslotterna ävensom det sätt, varpå gradering av de vid vattnet belägna ägofigurerna verkstälts, äga en viss betydelse. Likaså kan de olika områdenas färgläggning på kartan och skifteslinjernas utdragande därstädes mer eller mindre långt i viss mån inverka eller i allt fall enligt någon parts förmenande böra inverka på frågans bedömande. Huru skifteshandlingarna böra i det ena eller andra hänseendet rätteligen tolkas, kan ej avgöras genom en allmän regel utan måste i varje särskilt fall prövas. Även med lagberedningens rättsuppfattning kvarstår således en mängd tveksamma fall, i vilka jordägaren måste säga sig själv, att hans rätt till vattenområdet utanför hans strand är synnerligen oviss, ehuru kanske något anspråk från övriga skiftesdelägars sida aldrig framstälts och ej heller något nyttjande av vattnet från deras sida någonsin ifrågakommit. Det spörsmålet står nämligen kvar, huruvida icke, trots saknaden av uttryckliga bestämmelser i skifteshandlingarna, dessa ändock på indirekt väg måste anses hava avgjort frågan till förmån antingen för strandägaren eller för skiftesdelägarne.

I ett annat icke mindre viktigt avseende lider den svenska rätten av motsvarande oklarhet beträffande strandägars rätt i vattnet. Författningarna angående avvitrningen i rikets norra delar innehålla den bestämmelsen, att större strömfall på kronomarkerna, vilka »till farleders öppnande, sjöars uttappning, ovanför belägna ägors befrielse från översvämningar jämte dylikt mera» i framtiden kunde behöva användas, borde icke genom skatteköp eller på annat sätt avhändas kronan, utan dispositionsrätten därtill alltid kronan förbehållas, och i detta avseende av den omkringliggande kronomarken ett utmål av ett, två till tre tunnland eller mera, om så nödigt prövades, därtill avsättas; dock ägde Konungens befallningshavande meddela intill sådana strömfall boende åboar och hemmansinnehavare tillstånd att begagna sig därav tillsvidare mot en viss lämplig penningavgift och med förbindelse att dem utan ersättning avträda, om och när de för förenämnda ändamål erfordrades.¹⁾ Jämväl för övriga delar av riket har genom kungl. brevet den 28 december 1822 i huvudsakligen samma ordalag meddelats motsvarande förbud mot att genom skatteköp avhända kronan strömfall å kronohemmans eller annan kronojords områden. Den tillämpning, som dessa föreskrifter erhållit, har ofta skett på sådant sätt, att ovisshet kan råda eller i allt fall faktiskt uppstått, huruvida ett visst givet strömfall verkligen blivit undantaget vid markens upplåtelse från kronan eller icke. Till känslan av osäkerhet på detta rättsområde bidrager även den här och var framträdande åsikten, att kronan skulle alltjämt äga en verklig regalrätt till vissa vatten.

Den ovisshet, som således med hänsyn såväl till övriga skiftesdelägars som kronans möjliga anspråk råder beträffande den rätt, vilken tillkommer strandägaren i fråga om vattenområdet utanför stranden, medför, såsom förut framhållits, särskilt vad angår strömfällen stora ekonomiska olägenheter, och dessa olägenheter drabba ej blott strandägaren själv utan medelbart landet i dess helhet. Den förkovran, som ett rationellt utnyttjande av vattenkraften skulle i ekonomiskt hänseende till-

¹⁾ Se t. ex. stadgan angående avvitrningsverket i Jämtland med vad därvid kommer att iakttagas den 8 december 1820, § 11; samt stadgan angående avvitrningsverket i Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län den 10 februari 1824, § 10.

föra landet, måste, intill dess klarhet vunnits, skjutas undan, och den värdefulla tillgång strömfällen representera ligga utan avkastning. Vådan för det allmänna av detta osäkerhetstillstånd blir allt betänkligare, ju mer vattenkraftens ekonomiska betydelse tillväxer. I ändamål att minska de ifrågavarande olägenheterna hava kommittéerna i sitt förslag till vattenlag (2 kap. 22—24 §§ samt 12 kap. 11 §) intagit bestämmelser, varigenom den strandägare, som i förlitande på sin rätt till vattnet bebyggt ett strömfall, tryggas i rättigheten att tillgodogöra sig vattnet i fallet. Denna trygghet ernås dock, såvitt angår vattenbyggnader, vartill medgivande erhålles efter det den nya lagen trätt i tillämpning, först sedan viss tid förflutit efter byggnadens fullbordande. Under hela den tid, då kostnaderna för bebyggandet nedläggas utan att någon avkastning därå erhålles, svävar således bebyggaren ännu i ovisshet. Vål har genom föreskrift i vattenlagens 2 kap. 23 § ersättning för byggnaderna tillerkänts honom, för den händelse rätten till vattnet skulle frånvinnas honom, men den påräknade avkastning, vilken skolat ersätta ränteförlusten under byggnadstiden, går han miste om. De nämnda bestämmelserna synas därför icke vara tillräckliga för skapande av den trygghet, varav strandägaren är i behov för att kunna nyttiggöra den vattenkraft, som enligt hans förmenande tillkommer honom. Redan innan han uppgör planen för fallets bebyggande och det sätt, varpå vattenkraften skall komma till användning, är det av vikt för honom att erhålla säker förvisning därom, att något hinder mot utnyttjandet icke framdeles uppstår genom andras möjligen berättigade anspråk på fallet.

Behovet av en utväg, varigenom strandägaren kan redan på förhand vinna nödig klarhet i förevarande hänseende, är desto kännbarare, som det synes tveksamt, huruvida det enligt gällande lag står honom öppet att genom anhängiggörande av rättegång mot delägarne i skifteslaget eller mot kronan få ett möjligen befarat anspråk från motsidan prövat. Med den svenska rättens obenägenhet för provokatoriska rättegångar löper han fara, att en dylik talan icke av domstolarna upptages.

Förevarande lagförslag avser att bereda strandägaren den nämnda möjligheten att redan innan han vidtager åtgärder för tillgodogörande av det strömfall, som ligger invid hans strand, erhålla en rättslig uppgörelse beträffande de eventuella anspråk på fallet, som kunna finnas hos skifteslagets delägare eller hos kronan såväl som hos varje annan, dock med undantag (se 6 §) för vissa anspråk, vilkas berättigande icke bör kunna bestridas. Svårigheten att avgöra, var ett strömfall börjar och var det slutar, jämte den omständigheten, att det mången gång kan vara särdeles ändamålsenligt att till ett gemensamt tillgodogörande sammanföra strömfall eller forsar, som äro från varandra åtskilda genom en längre eller kortare sträcka lugnt framrinnande vatten, hava föranlett förslagens avfattning så, att med dess bestämmelser omfattas varje vattenområde, där vattnet är rinnande. Såsom skäl härtill kan även framhållas, att det fränsett vattenkraftens tillgodogörande kan vara av ekonomisk betydelse att få frågan om äganderätten till vilken del som helst i ett rinnande vatten för framtiden avgjord. Däremot äro bestämmelserna icke tillämpliga med avseende å områden i havet eller i sjö eller annan vattensamling, vars vatten är i stort sett stillastående. Ehuruval det måste medgivas, att en större klarhet i äganderättsförhållandena jämväl till dylika vattenområden vore önskvärd, hava kommittéerna dock funnit svårigheterna att erhålla en exakt begränsning av det område i sådant vatten, vilket strandägarens anspråk må omfatta, tala mot en utsträckning av den ifrågasatta lagstiftningen även till stillastående

vatten. Att avgöra, huruvida ett vatten är rinnande eller ej, torde icke medföra några svårigheter.

Den klarhet, som lagförslaget åsyftar att bereda, hänför sig icke blott till rätten att tillgodogöra sig vattnet utan därjämte till själva grunden, således till strömfallet eller vattenområdet i dess helhet. Att förslaget icke inskränkts blott till vattnets tillgodogörande följer av den ståndpunkt kommittéerna i vattenlagsförslaget i likhet med gällande vattenrättsförordning intagit därutinnan, att äganderätten till grunden och rättigheten att råda över vattnet därå såsom regel förklarats följas åt. Det rättsskydd, som enligt förevarande förslag kan under vissa omständigheter för strandägarers räkning vinnas i fråga om rätten till strömfall eller annat område i rinnande vatten, är således olika det skydd, som enligt vattenlagsförslaget viss tids förlopp utan att klander väckes medför för strandägare, som i laga ordning byggt i vatten eller fått en i enlighet med äldre lag uppförd vattenbyggnad inskriven i vattenboken; sistnämnda rättsskydd avser nämligen endast vattnets tillgodogörande.

1 §.

*Ansökan om
offentlig
kallelse.*

Den väg kommittéerna ansett böra väljas för åstadkommande av klarhet rörande äganderättsförhållandena till strömfall och andra områden i rinnande vatten är i främsta rummet införandet av ett preklusionsförfarande: föreläggande av viss tid för eventuella anspråkshavare att anmäla sitt språk vid äventyr, om den tid försittes, av anspråkets förlust. I förevarande paragraf stadgas sålunda rätt för strandägaren att hos allmän underrätt i orten begära offentlig kallelse å dem, som må anse sig äga bättre rätt till vattenområdet, att inom två år efter kallelsens utfärdande hos domaren anmäla sitt anspråk. Såsom ovan framhållits, åsyftas huvudsakligen med kallelsen dels delägarne i skifteslaget dels ock kronan. Undantagsvis torde emellertid även från annat håll kunna föreligga anspråk, som infalla under paragrafens tillämpningsområde. Ett sådant anspråk kan t. ex. tänkas från ägaren av en skattlagd kvarn, såg, benstamp eller dylik anläggning, vilken för länge sedan utrivits och vars forna belägenhet kanske numera är okänd. Vidare måste här medräknas det anspråk på vattenområdet, som oberoende av strandäganderätt kan tänkas tillkomma annat skifteslag eller särskild del därav. Vad angår delägarne i samma skifteslag, så kan ovissheten gälla strandägarers förhållande vare sig till alla övriga delägare i det ursprungliga skiftet eller ock allenast delägarne i senare lantmåteriförrättning rörande viss del av skifteslaget. Det kan ju hända, att vid laga skifte å hela skifteslaget vattenområdet uttryckligen delats, men att vid senare skiftesåtgärd, hemmansklyvning eller ägostyckning, inom någon av skifteslotterna frågan om vattenområdet lämnats oklar.

Den rätt till ansökan, som här stadgas, avser i första hand ägare till *andel* i by eller således ägare av hemman, hemmansdel eller annan ej genom avsöndring tillkommen fastighet. I andra stycket utsträcker emellertid rättigheten till att gälla även ägare av för alltid avsöndrad lägenhet, för så vitt nämligen lägenhetsägaren kan genom bestämmelse i avsöndringshandling eller på annat sätt, såsom genom dom i tvist angående upplåtelsehandlingens tolkning, visa, att stamhemmanets mot den upplåtna andelen av stranden svarande rätt till vattenområdet därinvid övergått till lägenhetsägaren.

2 §.

Det vattenområde, som avses med ansökan enligt 1 §, skall vara beläget vid sökandens stand. Genom strandens utsträckning äro gränserna för det pretenderade vattenområdet uppåt och nedåt i vattendraget givna. Tillhöra båda stränderna på samma sträcka sökandens fastighet, omfattar det anspråk, för vilket sökanden vill förvärva trygghet, tydligtvis vattendraget i hela dess bredd. Är däremot allenast ena stranden tillhörig sökanden, bör det helt naturligt icke stå i sökandens fria skön att sträcka sitt anspråk hur långt ut i vattendraget som helst. Ingår fastigheten på andra stranden såsom del i annat skifteslag än det sökandens strandfastighet tillhör, kan rågången i vattnet skifteslagen emellan vara lagligen fastställd eller eljest behörigen bestämd och blir naturligtvis i sådant fall också bestämmande såsom gräns för det vattenområde, varpå sökanden kan göra anspråk. Finnes däremot icke sådan rågång, vilket torde vara det vanligaste, kommer i avseende å dennas bestämmande stadgandet i 12 kap. 4 § jordabalken till tillämpning: hälften av vattendraget, räknad efter dettas bredd, tillhör ena stranden och andra hälften skifteslaget å motsatta stranden. Kallelseansökningen kommer således i regel att avse vattenområdet intill vattendragets mitt. Tillhöra fastigheterna å ömse sidor samma skifteslag, blir förhållandet liknande. Gent emot delägarne i samma skifteslag vilar sökandens anspråk på den förutsättningen, att vattendraget blivit jämte marken på ömse sidor därom uppdelat mellan delägarne. Enligt denna förutsättning måste ägogräns i vattnet finnas eller kunna uppdragas mellan strandfastigheterna. Sökandens anspråk kan icke omfatta mera än området intill denna gräns. I överensstämmelse med vad nu sagts har i förevarande paragraf föreskrivits, att ansökan om kallelse, som göres av ägaren till ena stranden vid rinnande vatten, skall anses avse vattenområdet intill gränsen för motliggande fastighet, oavsett huruvida denna gräns redan finnes fastställd eller framdeles kommer att bestämmas i enlighet med jordabalkens föreskrifter.

Det torde i detta sammanhang böra erinras, att för ena strandfastigheten kan finnas en servitutsrätt med avseende på tillgodogörandet av vattnet å den del av grunden, som tillhör fastigheten på andra stranden. En dylik rättighet beröres icke av den ifrågavarande lagstiftningen. Det är allenast äganderätten som avses med det här föreslagna preklusionsförfarandet. Om således sökanden förmenar sig på grund av urminnes hävd hava rätt att utnyttja vattnet å den till andra stranden hörande grunden, kan han icke i den ordning här stadgas vinna trygghet för framtiden i avseende på denna rätt. Lika litet behöver andre strandägaren till bevarande av en dylik rättighet till vattnets tillgodogörande i det vattenområde, vartill sökanden förmenar sig vara ägare, iakttaga vad här föreskrives angående skyldighet att anmäla sitt mot sökandens stridiga anspråk.

3 och 4 §§.

I ändamål att förekomma ovisshet beträffande det vattenområde, som avses med ansökan om kallelse enligt denna lag, föreskrives i 3 §, att ansökningen skall vara åtföljd av behörig karta över området.

Såsom ovan sagts, åsyftar den procedur, som inledes med den i 1 § omnämda ansökan, att häva befintlig osäkerhet i fråga om rätten till vattenområdet

*Motliggande
strand-
fastighets rätt.*

*Villkor för
ansökningens
bifallande.*

utanför stranden. Där sådan osäkerhet icke finnes, vore det följaktligen oriktigt att tillstämja en slik procedur, som alltid är i någon mån betungande för de åsyftade motparterna och, därest dessa icke bevaka sina rättigheter, kan föranleda förlusten av dem. När skifteshandlingarna uttryckligen förklara eller eljest oförtydligt giva tillkänna, att vattenområdet undantagits såsom samfällt för delägarne, bör alltså kallelse, som i 1 § sägs, icke utfärdas. Annat förhållande skulle för övrigt verka alltför stötande, särdeles i händelse skiftet nyss förut avslutats och bestämmelsen i fråga således är av helt färsk datum.

För att domstolen, hos vilken kallelsens utfärdande begäres, skall vara i tillfälle att bedöma, huruvida ett sådant hinder som det nyssnämnda möter, måste domstolen äga kännedom om vad skifteshandlingarna möjligen innehålla i fråga om vattenområdet. En sådan kännedom kunde måhända vid första påseendet synas lämpligast beredas domstolen därigenom, att sökanden ålades förete samtliga skifteshandlingar. Men å ena sidan skulle domstolen icke hava möjlighet att kontrollera, om de företedda handlingarna avsåge alla skiftesförrättningar, till vilka hänsyn måste tagas, och å den andra vore det att pålägga domstolen ett alltför tidsödande besvär, om skifteshandlingarna skulle i deras helhet granskas av domstolen. Man har därför ansett saken lämpligast böra ordnas så, att sökanden åläggas ingiva en av vederbörande lantmäteritjänsteman uppsatt redogörelse i det förevarande hänseendet. Denna redogörelse kan bestå i antingen transsummerade avskrifter av skifteshandlingarna med intyg om dessas fullständighet eller ock ett på annat sätt upprättat sammandrag. Då det här icke är fråga om en tolkning av skifteshandlingarna utan allenast ett konstaterande av vad dessa uttryckligen giva bestämmelse om, hava skifteskartorna ansetts icke böra läggas till grund för redogörelsen. Skulle strandfastigheten utgöra ett eget skifteslag, ersättes redogörelsen med ett intyg härom.

Därest av den nu nämnda redogörelsen skulle oförtydligt framgå, att vattenområdet undantagits från skifte eller tillagts annan fastighet än sökandens, må ansökningen, enligt vad 4 § angiver, icke bifallas. Har området uttryckligen tillagts sökandens fastighet, är visserligen sökandens rätt gent emot andra delägare i skifteslaget fullt klar. Men själva skifteslagets rätt kan, enligt vad ovan framhållits, vara underkastad motsatta anspråk från kronan eller annan. Därför bör också vid sådan händelse kallelse kunna utfärdas, sökanden dock obetaget, enligt vad av 5 § framgår, att underlåta eljest föreskriven delgivning med skiftesdelägarne, då någon tvist från deras sida icke kan ifrågakomma.

Därest skifteshandlingar varken återfinnas i vederbörande arkiv eller förvaras hos skiftesdelägarne, bör saknaden av sådan redogörelse, som ovan omförmäls, icke utgöra hinder mot utfärdande av kallelse; det kan nämligen i sådan händelse icke gärna vara uppenbart, att vattenområdet uttryckligen undantagits från skiftet.

5 §.

*Kallelsens
offentlig-
görande och
delgivning.*

Beslutar domstolen kallelses utfärdande, skall denna publiceras genom kungörelse på närmare angivet sätt. Behovet härav grundas därpå, att kallelsen är riktad till envar, som kan vilja påstå en mot sökandens stridig rätt. Men i vanliga fall är det antingen skiftesdelägarne eller kronan eller ock bådaddera, som åsyftas. Till förebyggande så långt rimligt av verklig rättsförlust till följd av ovetenhet om

sökandens anspråk hava kommittéerna ansett kungörandet böra kompletteras med kallelsens delgivande dels för kronans räkning med Konungens befallningshavande i länet och dels, där ej sökanden enligt vad vid 4 § framhållits finner det onödigt, med skifteslagets delägare. För sistnämnda delgivning har det i 11 kap. 12 § rättegångsbalken medgivna sättet ansetts medföra tillräcklig trygghet, på samma gång som därigenom sökanden besparas från de besvär och kostnader, som mången gång skulle vara förenade med kallelsens överlämnande till varje särskild delägare. Ett dylikt överlämnande skulle för övrigt stundom vara rent av utförbart. Stadgande om sagda delgivningssätts tillåtlighet har därför i paragrafen intagits. Den tid, inom vilken delgivningen skall vara verkställd och bevis därom inlämnat till domaren, har ansetts böra sättas längre i fråga om delgivningen med skiftesdelägarne. Försummas denna tid, är visserligen kallelseåtgärden utan verkan mot dem, med vilka delgivning bort äga rum, men i förhållande till andra möjliga sakägare blir kallelsen giltig.

6 §.

Har kallelsen behörigen publicerats och i de fall, då sådant erfordras, delgivning ägt rum, åligger det envar, som vill göra sökandens påstådda äganderätt till vattenområdet stridig, att inom två år efter kallelsens datum anmäla motanspråk hos domaren. Framställs av någon delägare i skifteslag eller annan samfällighet påstående därom, att vattenområdet utgör samfällighetens gemensamma tillhörighet, bör dock denna anmälan vara gällande även för övriga delägare. Förflyter nämnda tid utan att anmälan göres, är rätten till anspråkets framställande prekluderad.

Härifrån torde dock böra göras undantag för vissa rättsanspråk, nämligen sådana, som grunda sig på ett privaträttsligt förfogande, varom sökanden vid tiden för kallelsens utfärdande ägt kännedom, eller ock på en inom ej allt för avlägsen tid meddelad dom. Vad det förstnämnda undantaget angår, ligger det i sakens natur, att sökanden måste vara bunden av ett avtal, som han själv ingått, oberoende av om medkontrahenten vidtager någon åtgärd till skydd för den rättighet, han på grund av avtalet äger, eller han underlåter detta. Är det fråga om ett avtal med eller eljest ett förfogande av någon, från vilken sökanden härleder sin rätt, synes det icke lika klart, att detta bör under alla förhållanden vara för sökanden bindande. Har sökanden vid tiden för kallelsens utfärdande varit okunnig om berörda förfogande och han således varit i god tro beträffande sin egen rätt, torde något hinder icke finnas att låta det rättsskydd, som det förevarande förslaget avser att bereda, bliva gällande jämväl mot ett på dylikt förfogande grundat anspråk, dock endast för den händelse detta ej blivit tryggt i den ordning 12 § lagfartsförordningen stadgar, d. v. s. genom en tidigare lagfartsansökan, som direkt avser vattenområdet i fråga. Någon rubbning i den genom nämnda lagbud stadgade regeln avses ej med förevarande förslag.

Vidkommande det andra undantaget, kunde det strängt taget synas riktigast att låta varje på föregående rättsligt avgörande grundad rättighet gälla mot den hävd, varom här är fråga. Ändamålet med den förevarande lagstiftningen skulle dock kunna väsentligen förfelas, därest trygghet ej vunnes gent emot anspråk, vilkas giltighet baseras på dom, oavsett för hur lång tid tillbaka densamma meddelats. I analogi med vad som stadgats i 12 kap. 11 § av förslaget till vattenlag

*Anmälan av
motanspråk.*

har man därför ansett sig böra stanna vid att från den i förevarande förslag avsedda preklusionen undantaga allenast sådana äganderättsanspråk, som grundas å en efter den 30 april 1881 meddelad dom.

7 §.

*Rätt att påkalla
prövning av
anmält an-
språk.*

I denna paragraf tillerkännes sökanden uttryckligen rättighet att genom stämning påkalla domstols avgörande över ett anmält motanspråk.

Samma skäl, som tala för ett förenklat delgivningssätt, då helt byalag, vars delägare äro flera än tio, skall stämmas, och som föranlett medgivande av nämnda delgivningssätt i fråga om kallelsen, samma skäl göra sig gällande även här, då anspråk anmälts för helt skifteslag eller för annan samfällighets räkning. Någon risk för rättssäkerheten torde ej vara att befara genom begagnandet av det förenklade sättet för delgivningen, även om samfällighetsdelägarnes antal icke skulle överstiga tio. För sökanden innebär nämnda delgivningssätt en förmån även därutinnan, att han undgår faran att uteglömma någon delägare, som möjligen är okänd. Det torde nämligen icke kunna anses erforderligt, att i nu avsett fall stämningen upptager namnen på de särskilda delägarne i samfälligheten.

Att den, som anmält motanspråket, äger när som helst instämma talan om prövning av detsamma, är visserligen självklart, men har dock ansetts böra här utsägas.

8 §.

*Rätt till provo-
katorisk talan.*

Mången gång kan det hända, att en strandägare allenast från ett bestämt håll befarar ett mot hans eget stridande anspråk i avseende på vattenområdet utanför stranden. I ett sådant fall synes det vara en onödig omgång att tillgripa den i det föregående omhandlade kallelseproceduren, då denna allenast skulle hava till påföljd, att motanspråket, om vars tillvaro strandägaren kanske redan har kännedom, anmäles. För strandägaren själv torde det vara bättre att äga möjlighet till en omedelbar talan mot den, hos vilken motanspråket finnes eller befaras. För denne andre torde olägenheten av att intvingas i en process förr än han själv möjligen skulle funnit mest lägligt, icke vara så stora, att man därför bör avstå från beredandet av möjlighet för strandägaren att jämväl på denna väg åstadkomma nödig klarhet i avseende på rättsförhållandena rörande vattenområdet. Därest, såsom ofta torde vara förhållandet, den utredning motparten kan vilja förebringa är av vidlyftig beskaffenhet, lär nödigt uppskov i rättegången icke komma att förvägras honom. På grund av det nu sagda har i förevarande paragraf uttryckligen tillerkänts strandägaren befogenhet att mot annan anhängiggöra stämningstalan rörande vattenområdet vid stranden, även om denna rätt icke enligt gällande regler skulle kunna anses tillkomma honom.

9 §.

*Anteckning
i lagfarts-
protokollet.*

Då vad som åtgöres i ärenden av här avsedda art nära berör strandfastighetens rättigheter för framtiden, är det nödvändigt, att såväl kallelsesökandens

anspråk som eventuella motanspråk ävensom rättens beslut och vad eljest i ärendet förekommer varder antecknat i lagfartsprotokollet och den därtill hörande boken. Stadgande härom har meddelats i denna paragraf.

10 §.

Vad i denna paragraf stadgats står i nära överensstämmelse med den i 14 kap. 2 § av förslaget till vattenlag intagna föreskriften.

*Äbo och
fideikommiss-
innehavare.*

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd lördagen den
24 april 1915.*

N ä r v a r a n d e:

Justitieråden	BERGMAN, SJÖGREN,
Regeringsrådet	PALMGREN,
Justitierådet	DYBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 5 mars 1915, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om särskild prövning av strandägares rätt till vattenområde invid stranden*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av häradshövdingen Karl Henrik Högstedt.

Förslaget föranledde nedanstående yttranden av lagrådets ledamöter.

Justitieråden *Bergman* och *Dyberg*:

Den utomordentliga betydelse, som de i vårt lands många vattendrag befintliga strömfällen hava för industrien i landet, är uppenbar. Utnyttjandet av den i strömfällen varande vattenkraften bör fördenskull naturligtvis av staten befrämjas. I fråga om äganderätten till strömfällen anses emellertid för närvarande i viss mån råda ett osäkerhetstillstånd, vilket anses vara en av de främsta orsakerna till att en så stor del av vattenkraften ännu är obegagnad. Det är detta osäkerhetstillstånd, som föranlett de s. k. vattenrätts- och dikningslagskommittéerna att i sammanhang med sitt förslag till vattenlag, varmed bland annat avses att giva rättsregler för ett mera fullständigt tillgodogörande av vatten-

kraften, framlägga ett särskilt lagförslag, varigenom medel skulle beredas strandägare att i vissa fall få frågan om äganderätten till strömfall och annat område i rinnande vatten invid stranden avgjord snabbare än som kan ske med nu gällande lagbestämmelser. Sistnämnda lagförslag ligger till grund för det nu till lagrådets granskning remitterade förslaget. Båda dessa förslag avse införande av ett preklusionsförfarande samt medgivande att anhängiggöra s. k. fastställsetalan, men under det att kommittéförslaget, såsom nämnt, endast avsåg strömfall och annat område i rinnande vatten, gäller det remitterade förslaget jämväl område i stillastående vatten.

Det lär kunna antagas, att kommittéernas mening varit, att deras sistberörda förslag skulle bli föremål för lagstiftning i sammanhang med deras förslag till vattenlag. För en sådan gemensam handläggning talar bland annat det förhållandet, att även i förslaget till vattenlag upptagits preklusionsbestämmelser, som stå i ett visst samband med det preklusionsförfarande, varom nu är fråga. Mest önskvärt hade varit, att i sammanhang därmed tillika förekommit till bedömande de av lagberedningen utarbetade bestämmelser om ägogränser, som innefattas i andra kapitlet av dess förslag till jordabalk.

Då nu förhållandena ansetts påfordra, att det särskilda förslaget om preklusion utan samband med övriga omförmälda lagförslag framläggas för riksdagen, har detta orsakat vissa svårigheter. Man har nämligen icke undgått att i förslaget komma in på ett par frågor, rörande vilkas besvarande skiljaktiga åsikter föreligga. Den ena frågan gäller, huruvida, när beträffande de till ett skifteslag hörande vattenområden skifteshandlingarna icke utmärka, om eller i vilken mån dessa områden blivit jämte marken mellan delägarna fördelade, samma vattenområden skola fortfarande anses såsom en skifteslagets gemensamma tillhörighet eller de skola anses hava tillagts de ägolotter, utanför vilkas stränder de äro belägna. Såsom i motiven anmärkes, har lagberedningen i sitt förslag till jordabalk beträffande denna fråga kommit till en annan åsikt än den, som i allmänhet gjort sig gällande i domstolarnas rättstillämpning. Den andra frågan gäller, huru stadgandena i 12 kapitlet 4 § jordabalken angående ägogränser i vatten böra tolkas, och huruvida dessa stadganden böra i allmänhet vinna analog tillämpning i fråga om särskilda ägolotter i by. Även härom har lagberedningen uttalat sig i sitt förslag till jordabalk. Enligt vad departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet synes utmärka, har det icke varit avsett att genom bestämmelserna uti det remitterade lagförslaget göra något uttalande om vad som i ovanberörda tvenne

frågor skall anses vara gällande rätt, enär, såsom departementschefen yttrar, lagstiftaren härutinnan bör hava fria händer, då lagberedningens förslag till jordabalk ifrågakommer till prövning. Det torde emellertid icke kunna förnekas, att bestämmelserna i det remitterade förslaget lätteligen kunna tolkas såsom innebärande ett avgörande från lagstiftarens sida, huru förutberörda två frågor rätteligen böra besvaras. Genom att tillerkänna strandägaren förmånen att begära preklusionskallelse kan förslaget i viss mån sägas hava tagit avstånd från lagberedningens ovanberörda åsikt i frågan om strandägarens eller skifteslagets bättre rätt till ett vattenområde. Om i anledning av kallelse, som på begäran av strandägaren utfärdats, ingen anmälan göres, blir det faktiskt strandägarens äganderätt till vattenområdet, som härigenom konstateras, även om i det föreliggande fallet förhållandena skulle vara sådana, att enligt lagberedningens åsikt området fortfarande varit att anse såsom skifteslagets gemensamma tillhörighet. Vad beträffar den andra frågan, tolkningen av stadgandena i 12 kapitlet 4 § jordabalken och deras analoga tillämpning i fråga om särskilda ägototter i by, torde den omständigheten, att gränserna för det vattenområde, som preklusionsförfarandet skall gälla, i förslaget bestämts med användande av de utav lagberedningen föreslagna grunder för gränsbestämning i vattendrag, med visst fog kunna tolkas såsom ett godkännande av dessa grunder.

Nu berörda förhållande, att genom det remitterade förslaget kan anses i viss mån ske ett föregripande av prövningen av lagberedningens omförmälda förslag, synes tala emot, att det remitterade förslaget nu upphöjes till lag.

Mot det föreslagna preklusionsförfarandet må vidare anmärkas, att detsamma med avseende å huvudprinciperna väsentligt skiljer sig från det preklusionsförfarande, som omförmäles i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämmning, det enda egentliga preklusionsförfarande, som för närvarande torde förekomma i svensk lagstiftning. Under det att sistnämnda förfarande är riktat mot rättsanspråk, som äro för sökanden okända, är det remitterade förslaget tillkomst föranledd av önskan att bereda sökanden-strandägaren visshet, huruvida han har att vänta äganderättsanspråk från två kända håll, skifteslaget och kronan, ja, förslaget förutsätter, att preklusionsförfarandet kan vara riktat mot allenast en av dem. Förslaget har visserligen givits en vidare omfattning, men de andra äganderättsanspråk, som i kommittéernas motiv mera i förbigående beröras, torde vara utan praktisk betydelse, varför man lär kunna bortse från dem.

Då man vid val av medel för ernående av det med den nu ifråga-

satta lagstiftningen avsedda ändamålet bestämt sig för preklusionsförfarandet såsom det lämpligaste, torde man hava utgått från det antagandet, att strandägaren i många fall skulle genom att begära preklusionskallelse å skifteslaget och kronan kunna utan rättegång vinna den önskade vissheten därigenom, att någon anmälan i anledning av kallelsen icke göres. Det synes kunna starkt ifrågasättas, huruvida fog finnes för ett dylikt antagande, så vitt fråga är om strömfall. Preklusionsförfarandet torde icke komma till användning i andra fall, än då strandägarens bättre rätt till fallet i förhållande till skifteslaget eller kronan är åtminstone i någon mån tvivelaktig; och det torde i sådana fall icke vara att förvänta, åtminstone då strömfallet ej är av alltför obetydligt värde, att skifteslaget eller de, som hava att tillvarataga kronans rätt, skola underlåta att genom en anmälan bevara rätten att få sitt anspråk på strömfallet prövat av domstol. Vad skifteslaget beträffar, erfordras enligt förslaget ej anmälan av samtliga delägare, utan anmälan av en delägare skall gälla för dem alla. Det må tillika framhållas, att det remitterade förslaget föreskriver, förutom kallelsens kungörande på närmare angivet sätt, särskild delgivning av kallelsen med delägarna i skifteslaget, resp. kronans representant, för att preklusion må kunna inträda. Såvida på grund av utfärdad kallelse anmälan i vederbörlig ordning göres, har sökanden-strandägaren icke haft någon fördel av kallelsens utfärdande, ty för att vinna den avsedda tryggheten beträffande äganderätten måste han anhängiggöra rättegång mot dem, som anmält sig. Däremot har förfarandet, särskilt på grund av den i 3 § föreslagna lantmäteriförrättningen, förorsakat sökanden kanske ej obetydliga kostnader.

På grund av vad sålunda anförts mot det ifrågasatta preklusionsförfarandet, synes förslaget i denna del ej kunna tillstyrkas.

Med hänsyn till den stora nationalekonomiska betydelsen därav, att den inom landet befintliga vattenkraften kommer till nyttig användning, är det emellertid av vikt, att det hinder härför, som ligger i det nuvarande osäkerhetstillståndet i avseende å äganderätten till strömfall, snarast möjligt undanröjes. Såsom förut framhållits, gör sig nämnda osäkerhet rörande äganderätten till strömfall gällande dels i förhållandet mellan ägare av strandfastighet och det skifteslag, vartill strandfastigheten hör, dels i förhållandet mellan enskilda rättsägare och kronan. I förra fallet beror osäkerheten huvudsakligen på den otydlighet beträffande vattenområdets behandling, som i stor omfattning vidlåder äldre skifteshandlingar. I förhållandet mellan enskilda och kronan är osäkerhetstillståndet väsentligen beroende på den oklarhet, som till följd

av den historiska utvecklingen kan sägas råda i fråga om betydelsen av vissa anspråk, vilka beträffande vattenområden från kronans sida göras gällande på annan grund än strandägarerätt. Ett medel att i särskilda fall påskynda hävandet av ifrågavarande osäkerhetstillstånd kan vara, att vederbörande rättsägare berättigas att i större omfattning, än eljest är rättsligen medgivet, genom fastställsetalan hos domstol påkalla prövning av motsidans anspråk. I förslaget har även denna utväg jämsides med det föreslagna preklusionsförfarandet anlitats genom stadgandena i 8 §. Då vattenkraftens tillgodogörande i stort sett är ett för hela landet synnerligen viktigt intresse, synes för befrämjande av detta intresse en utsträckning av rätten att anhängiggöra fastställsetalan vara befogad, under förutsättning att den undantagslagstiftning, som en sådan utsträckning innebär, icke göres mera omfattande, än för vinnande av dess ändamål kräves, och att i fråga om rätten att väcka talan en rättsägare icke obehörigen gynnas framför en annan.

Härvid synes då först och främst föremålet för en talan av ifrågavarande art böra begränsas till strömfall och sådana delar av det vattendrag, däri strömfallet är beläget, som behöva användas för tillgodogörande av strömfallet. Endast i fråga om sådant vatten gör sig det national-ekonomiska intresse, som ovan berörts, gällande med erforderlig styrka. Det närmare bestämmandet av gränserna för ett omtvistat område torde få bero på utredning av vederbörande parter i varje särskilt fall.

Vad beträffar de rättsägare, vilka kunna ifrågakomma att erhålla utsträckt rätt till anställande av fastställsetalan, synes i förhållande mellan strandägare och skifteslag sådan rätt rättvisligen icke kunna tillerkännas allenast endera parten. Redan enligt nu gällande rätt torde i allmänhet en av strandägare mot skifteslag eller tvärtom av skifteslag mot strandägare anhängiggjord talan angående äganderätt till vatten icke kunna avvisas såsom en otillåten fastställsetalan. Men i något enstaka fall kunde måhända förhållandena gestalta sig så, att domstolen komme till ett sådant slut. En bestämmelse om rätt till fastställsetalan för klargörande av rättsförhållandet mellan strandägare och skifteslag torde följaktligen ej vara alldeles obehövlig. Emellertid torde, såsom ovan antytts, rättvisan kräva, att därvid samma rätt gives vardera parten. Det bör således, för den händelse vid skifte uttrycklig bestämmelse icke givits rörande till skifteslaget hörande vattenområde, varom nu är fråga, medgivas såväl ägaren av den fastighet, vilken stranden tillskiftats, som ock skifteslagets övriga delägare att efter stämning å vederparten underställa frågan om äganderätten till vattenområdet domstols prövning. Ena-

handa rätt bör också tillerkännas den, som genom avsöndring fått endera sidans rätt till vattenområdet på sig överlåten.

I förhållande mellan enskild rättsägare och kronan lära däremot sällan sådana omständigheter förekomma, att domstolarna skulle anse nu gällande rätt tillåta en fastställsetalan av den enskilde. Då emellertid, enligt vad ovan anförts, fog torde förefinnas för medgivande åt enskild rättsägare att beträffande vattenområde av nu ifrågavarande beskaffenhet mot kronan anställa fastställsetalan för prövning av anspråk, som av kronan grundas på annat förhållande än strandägarerätt, synas lagbestämmelser härom böra utfärdas. Rätt att anställa sådan talan synes böra i fråga om vattenområde, som vid skiftesförrättning tillagts viss ägolott, tillerkännas ägolottens ägare, men beträffande område, som vid skifte lämnats odelat, tillkomma skifteslaget. Beträffande vattenområde utanför oskiftad fastighet, som av ålder utgjort ett skifteslag för sig, bör rätten att anställa talan naturligen tillkomma ägaren av nämnda fastighet. Även i de nu avsedda fallen bör, där vattenområde blivit föremål för avsöndring, ägaren av den avsöndrade lägenheten få utöva den rätt till talan, som eljest skulle tillkommit stamfastighetens ägare.

Därest det remitterade lagförslaget, på sätt nu antytts, inskränkes till att avse rätt till anställande av fastställsetalan i vissa fall, lär det ej kunna ifrågakomma att för dylika speciella fall meddela några särskilda föreskrifter om delgivning av stämning. Ej heller torde för sådan händelse bestämmelser i de ämnen, som beröras i 9 § andra stycket och 10 § av förslaget, vara lämpliga eller behövliga, lika litet som någon särskild föreskrift angående tiden för lagens ikraftträdande torde vara erforderlig. Däremot torde under nämnda förutsättning krävas ändring av förslagets rubrik.

Justitierådet *Sjögren*:

Det remitterade förslaget har ursprungligen ingått i den serie av förslag till vattenlagstiftning, som utarbetats av de s. k. vattenrätts- och dikningslagskommittéerna. Då ett på grundvalen av dessa kommittéers betänkande utarbetat förslag till ny lagstiftning på ifrågavarande område icke nu föreligger till granskning, uppstå särskilda svårigheter vid förevarande förslags bedömande. Så hava i 2 kap. 22—24 §§ samt 12 kap. 11 § av berörda kommittéers förslag till vattenlag upptagits preklusionsbestämmelser, som, ehuru mindre långt gående, dock till sitt allmänna syfte äro likartade med de nu föreslagna. Då nämnda bestämmelser avse redan bebyggda strömfall, men föreliggande

förslag ursprungligen i främsta rummet åsyftat strömfall, som ännu icke tagits i bruk, hade det varit önskvärt, att samtliga dessa preklusionsbestämmelser kunnat bli föremål för bedömande i ett sammanhang. Räckvidden och behovet av nu ifrågasatta lagstiftningsåtgärd hade då kunnat tillförlitligare utrönas.

Vidare kan mot utbrytningen av nu förevarande förslag anmärkas, att detsamma i vissa delar grundar sig på den i lagberedningens år 1909 avgivna förslag till ny jordabalk föreliggande utredningen om gränsbestämning i vattendrag, men i andra avseenden avviker från samma utrednings resultat. Då lagberedningens förslag icke i motsvarande delar ännu undergått någon granskning, måste anmärkta förhållande medföra särskilda svårigheter vid förslagets bedömande. Visserligen är det uppenbart, att avsikten icke varit att föregripa revisionen av jordabalken i berörda delar, men denna avsikt har icke kunnat fullt genomföras. Att så är förhållandet, torde framgå av de i 1 § föreslagna stadgandena angående gränserna för det område, för vilket preklusionen skulle gälla.

Oklart är också förevarande förslags förhållande till den i lagberedningens ovan omförmälda förslag framlagda åsikt, att icke strandägarna såsom sådana, utan skiftesdelägarna samfält äga rätten till vattenområdet, där ej av skifteshandlingarna framgår, att nämnda område ingått i skiftet. Ett preklusionsförfarande av nu ifrågasatta art kunde, så vitt det är riktat mot skiftesdelägarna, motiveras genom angelägenheten att minska den med lagberedningens ståndpunkt förenade faran för de intressen, som äro beroende därav, att rätten till vattnet, där ej annat framgår av skifteshandlingarna, ansetts tillkomma strandägarna. Detta skulle innebära, att skiftesdelägarnas rätt väl principiellt kunde godkännas, men i verkligheten åtminstone i ett avsevärt antal fall vore så svag och i det allmänna rättsmedvetandet så fördunklad, att samma rätt lämpligen borde göras till föremål för preklusion. Men med en dylik motivering kan förslaget icke gärna antagas, förr än lagberedningens förslag prövats. Vad sålunda är sagt gäller om de fall, då skifteshandlingarna icke lämna någon som helst ledning för avgörandet av frågan om rätten till vattenområdet. Vidkommande dessa fall skulle ett godkännande av nu föreliggande förslag innebära, att lagstiftaren åtminstone tills vidare skulle underlåta att lösa en principfråga, som bör av honom avgöras. I stället skulle bördan läggas på den enskildes initiativ och på domstolarna.

Vad åter angår de fall, då skifteshandlingarna innehålla en viss, om ock mer eller mindre ofullständig, ledning, och sålunda avgörandet

i tvist mellan strandägaren, å ena, och skiftesdelägarna, å andra sidan, i första hand beror av en tolkning av skifteshandlingarna, synes — åtminstone så länge lagstiftaren icke avgjort principfrågan — ett preklusionsförfarande lika litet grundat. Det är i dessa fall tydligen omöjligt att på förhand taga ståndpunkt för vare sig strandägare eller skiftesdelägare. Någon giltig grund, varför preklusion skulle givas till strandägens förmån, synes icke kunna anföras. Själva besittningsförhållandet, som måhända kunde anses utgöra en dylik grund, kan vara osäkert. I och för sig kan besittningen av vattenområdet i vissa fall anses tillkomma skiftesdelägarna lika väl som strandägaren. Här föreligger, beträffande skifteshandlingarna, i främsta rummet en vanlig tolkningsfråga, vilken åtminstone för närvarande icke mer än andra dylika synes böra göras till föremål för preklusion.

Vidkommande det remitterade förslagets ställning till de anspråk, som kronan oberoende av strandägarerätt kan äga till vissa vattenområden, må anmärkas, att sedan kronan under senaste år väckt ett flertal rättegångar för att hävda sina anspråk och för sådant ändamål låtit verkställa de mest ingående utredningar, man icke gärna, innan dessa rättegångar blivit avgjorda, synes kunna i strandägarnas intresse införa ett mot kronans anspråk riktat preklusionsförfarande. Ett dylikt preklusionsförfarande skulle här likasom i fråga om skiftesdelägarnas anspråk kunna motiveras därmed, att kronan i ett avsevärt antal fall, principiellt sett, kunde antagas hava en rätt, men att denna rätt vore så svag och i det allmänna rättsmedvetandet så fördunklad, att preklusionsförfarandet vore påkallat. Men huru härmed i verkligheten förhåller sig, kan för närvarande — innan knappast något enda dylikt mål av mera typisk art blivit slutligen avgjort — svårigen tillförlitligt överskådas och bedömas. Kammarkollegium har ock ifrågasatt, att det föreslagna preklusionsförfarandet tills vidare icke skulle äga tillämpning å kronans strömfall. Också torde det vara sällsynt, att staten inför ett preklusionsförfarande, särskilt riktat mot dess egna anspråk. Utomordentligt starka skäl måste i allt fall förebringas till stöd för en dylik mot kronan riktad lagstiftningsåtgärd. Då staten i äldre tid någon gång infört ett särskilt preklusionsförfarande för reglering av rättsförhållandet mellan kronan och enskilda, synes lagstiftaren hava ansett, att en eventuellt förhandenvarande rättsosäkerhet icke skulle lända de enskilda, utau kronan till fördel. Ett exempel härpå förekommer i k. br. den 16 mars 1824 (kammarkoll. cirk. den 14 april s. å.) angående en förändrad reglering med kronoskogarna och allmänningarna i riket.

En sammanfattning av vad sålunda anförts synes giva följande

resultat. Den rättsosäkerhet, som avser strandägarnas rätt mot skiftesdelägarna, bör för de fall, då skifteshandlingarna icke lämna någon ledning, hävas genom en lagstiftning, som till ledning för domstolarna avgör rättsfrågan. En sådan lagstiftning skulle bliva av eu viss betydelse även för de fall, då skifteshandlingarna väl lämna någon ledning, men denna är otillräcklig. Den rättsosäkerhet åter, som beror av kronans anspråk, bör så vitt möjligt hävas genom fullföljd av anhängiga rättegångar i typiska fall. Huruvida därefter i de hänseenden, varom fråga är, kommer att kvarstå någon rättsosäkerhet, som påkallar särskilda lagstiftningsåtgärder, kan tydligen icke nu bedömas.

Vidkommande förslagets detaljer, så vitt de avse preklusionsförfarandet, föranleda i detta sammanhang huvudsakligen de i 1 § meddelade bestämmelserna några erinringar.

Vid bestämmande av det vattenområde, för vilket preklusion skulle gälla, har man i 1 § förbigått det fall, att å stränderna eller å öar och holmar finnas märken, som av ålder ansetts utvisa gränsen i vattnet mellan skilda skifteslag. I sådant fall skall enligt lagberedningens förslag, som i detta avseende torde överensstämma med gällande rätt, dessa märken äga vitsord. Enligt förevarande förslag åter inträder här såsom grund för preklusionsförfarandet omedelbart lagberedningens subsidiära regel i 2 kap. 4 §, som tillerkänner strandägaren rätten till den del av vattenområdet, som ligger fastighetens strand närmast. Emellertid är det, såsom i motiveringen av förevarande förslag framhållits, icke likgiltigt, vilken gräns som väljes. Med hänsyn till vad sålunda blivit anfört torde förslaget icke böra antagas utan närmare undersökning dels av gällande rätts ståndpunkt i förenämnda avseende, dels ock av ovanberörda regels giltighet.

Lagberedningens subsidiära regel skall enligt 1 § tillämpas även inom skifteslaget. Anledningen härtill torde vara, att sökandens anspråk gent emot delägarna i samma skifteslag vilar på den förutsättningen, att vattendraget blivit jämte marken skiftat. Lagberedningen har emellertid, såsom ovan nämnts, för de fall, då frågan icke är beroende av tolkning av skifteshandlingarna, sökt göra gällande en motsatt ståndpunkt. Naturligtvis har man i förslaget icke velat definitivt företräda den ståndpunkt, som strandägaren intager, men såsom grund för preklusionsförfarandet har man valt strandägarens ståndpunkt. Det borde dock först närmare undersökas, huruvida den förmån, som härmed givits åt strandägaren, verkligen är gentemot skiftesdelägarna befogad. Men en undersökning härutinnan innebär tillika en prövning av lagberedningens åsikt, vilken icke nu föreligger till granskning.

Då, enligt vad sålunda framhållits, förutsättningarna för ett preklusionsförfarande av ifrågasatta art icke nu föreligga, nödgas jag avstyrka förevarande förslag, såvitt det avser att meddela bestämmelser om preklusion.

I 8 § av förslaget har meddelats ett stadgande, som icke berör preklusionsförfarandet, utan är fristående gentemot förslagets bestämmelser i övrigt.

Såvitt detta stadgande giver strandägaren rätt till fastställsetalan, kan anmärkas, att förslaget går längre än enligt allmänna rättsgrundsatser anses tillåtet. Fastställsetalan tillåtes icke, med mindre käranden i varje särskilt fall gitter visa, att han har ett s. k. rättsligt intresse av en fastställsedom. Härmed förstås en dom, som fastslår rättsförhållandets existens eller icke-existens redan på en tidpunkt, då prestation eller ändring av besittningsförhållande icke kräves. Det rättsliga intresset att så att säga på förhand få en dom angående existensen eller icke-existensen av ett rättsförhållande anses med nödvändighet förutsätta ett sådant förfarande från den instämdes sida, att därav en viss osäkerhet kan anses hava uppstått i fråga om den rättsställning, som en person (käranden i fastställseprocessen) intager till viss annan person (svaranden i samma process).

Vad först angår möjligheten av en fastställseprocess emellan strandägaren, å ena, och skiftesdelägarna, å andra sidan, angående rätten till vattenområdet, synas även efter nu rådande rättsuppfattning ganska ringa fordringar böra uppställas för talans upptagande. Om skiftesdelägarna instämma strandägaren, lærer i regel sådan talan utan särskild prövning kunna upptagas. Och om strandfastighetens ägare instämmer skiftesdelägarna, synes hinder för frågans prövning icke heller böra möta, där skiftesdelägarnas förhållande givit någon rimlig anledning till talans anställande. Det har icke i förslagets motivering uppgivits, att domstolarna i något sådant fall vägrat att upptaga saken till prövning. Det kunde dock tänkas, att en lagstiftning i ämnet, sådan som den nu föreslagna, skulle framkalla rättegångar i stor utsträckning. Mot en sådan fara föreligger för närvarande ett korrektiv i den prövningsrätt, som måste anses tillkomma domstolen. Det kan ock ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att bereda ökade tillfällen till dylika rättegångar nu, innan lagstiftaren tagit ståndpunkt till den principfråga, av vilkens besvarande utgången icke sällan är beroende. Jag måste av dessa skäl ställa mig tveksam inför en lagstiftning, som utan avseende å förhandenvaron av rättsligt intresse, d. v. s. utan någon av motparten given an-

ledning, medger rätt till fastställsetalan mellan strandägaren, å ena, och skiftesdelägarna, å andra sidan.

Av större betydelse vore det att bereda strandägaren, resp. skiftesdelägarna rätt till fastställsetalan mot kronan. Det lär emellertid icke kunna uppställas någon allmän regel, som skulle angiva arten av det förfarande eller förhållande från kronans sida, som vore tillräcklig anledning för domstolen att medgiva strandägaren, resp. skiftesdelägarna rätt till fastställsetalan. Därest åter i lag föreskreves, att sådan talan skulle upptagas utan avseende å förhandenvarande rättsligt intresse av en fastställsedom, vore detta en bestämd avvikelse från allmänt vedertagna rättsgrundsatser. Till stöd för en dylik avvikelse kunde emellertid anföras, att fråga är om tolkning av långt tillbaka i tiden liggande författningar eller beslut av myndigheter eller av tjänstemen, för vilkas åtgärder, där de varit bristfälliga, staten icke bör undandraga sig en viss ansvarighet, då berörda författningar, beslut och åtgärder direkt avsett att begränsa kronans rätt mot enskildas. I den mån en dylik långt tillbaka i tiden fallande gränsbestämning numera visat sig bristfällig eller otydlig, och i följd därav uppstått en för de enskilda tryckande rättsosäkerhet, synes det billigt, att de enskilda, utan hinder av vanliga processuella regler, må äga att mot kronan påkalla domstols avgörande, då annan utväg för rättssäkerhets vinnande icke står till buds. Rätten till fastställsetalan borde dock tillkomma strandägaren, resp. skiftesdelägarna allenast i fråga om strömfall, däri inbegripet rinnande vatten i övrigt, som för strömfalllets tillgodogörande vore erforderligt. En närmare begränsning av vattenområdet än sålunda antytts skulle icke vara erforderlig för talans anställande. Rätt till fastställsetalan skulle tillkomma strandägaren, resp. skiftesdelägarna såsom sådana utan avseende därpå, huruvida kronan givit särskild anledning till talans anställande. Ett korrektiv mot missbruk av en så vidsträckt rätt till fastställsetalan mot kronan gives endast däri, att hänsynen till rättegångskostnaderna kunde tänkas verka avhållande, men detta korrektiv är svagt. Måhända kunde i anledning härav rätten till fastställsetalan begränsas till de fall, då skifteslaget varit föremål för avvitrning, eller det hemman, till vilket strandfastigheten hör, blivit skatteköpt. Man skulle på detta sätt träffa de, praktiskt sett, viktigaste fallen. En dylik begränsning av rätten till fastställsetalan skulle ock bäst överensstämma med den motivering, på vilken undantagsbestämmelsen kan grundas.

Ehuru, på sätt ovan anförts, en fastställsetalan av den art, som i 8 § av det remitterade förslaget avses, kan mer eller mindre skarpt

begränsas, torde en omarbetning av stadgandet vara framför allt nödig i syfte att inskränka dess tillämpning att omfatta allenast rätten till strömfall.

Vidkommande detaljer, som äro av betydelse även för rätten till fastställelseetalan, får jag anmärka, att enligt min mening tillräckliga skäl icke föreligga för stadgandet i 9 § andra stycket, icke heller för den i 10 § föreslagna bestämmelsen, att vad i lagen finnes stadgat beträffande ägare av fastighet skall gälla jämväl i fråga om den, som med stadgad åborätt besitter hemman eller lägenhet, tillhörande kronan eller allmän inrättning. Ett stadgande, varigenom med ägare av fastighet likställes den, som under fideikommissrätt innehar fast egendom, torde vara överflödigt.

Regeringsrådet Palmgren:

Angelägenheten att utnyttja vattenkraften i landets strömfall för näringsverksamhetens befrämjande och för att i möjligaste mån minska vårt beroende av utländskt bränsle är enligt min mening så stor, att de på staten ankommande åtgärder, som erfordras för säkerställandet därav, skyndsammast böra vidtagas. Såsom erfarenheten visat, är det enskilda initiativet för vattenfalls utbyggande för närvarande väsentligen förlamat på grund av den osäkerhet, som anses råda i fråga om rätten till vattnet. Kostnaderna för vattenkraftens utnyttjande äro så betydande, att intressenter och kreditgivare icke kunna tänkas villiga att nedlägga dem utan garanti mot risken att genom eventuell rättegång om vattenrätten förlora de utförda byggnaderna. De i det remitterade förslaget framlagda stadgandena om rätt att genom fastställelseetalan hos domstol påkalla prövning av vissa motsatta anspråk på vattnet skulle givetvis vara ägnade att i avsevärd grad bereda önskvärd trygghet. Men å andra sidan skulle fullständig trygghet, så långt lag förmår, mot samtliga mer eller mindre kända eller alldeles okända anspråk vinnas genom det ifrågasatta preklusionsförfarandet. Vid dettas anordnande synes mig förslaget hava vidtagit alla skäligen erforderliga åtgärder för att bringa det gjorda påståendet om äganderätt till vattnet till deras kännedom, som kunna antagas hava motsatt anspråk, och jämväl i övrigt hava tillfredsställande iakttagit deras intressen. Vid sådant förhållande och med hänsyn därtill att även rättspraxis lär i tvivelaktiga fall ställa sig på strandägarens sida torde möjligheten av en tolkning därhän, att medgivande av ett dylikt preklusionsförfarande skulle innebära ett ställningstagande till vissa stadganden i ett annat lagförslag, icke böra få utgöra hinder för preklusionsförfarandets införande, likasom den omständighe-

ten, att detsamma systematiskt icke i allo överensstämmar med förut i vår rätt införda institut, ej synes mig böra erhålla avgörande betydelse. Jag anser mig därför icke kunna avstyrka införande i enlighet med förslagets huvudgrunder av ett preklusionsförfarande, så vitt angår strömfall.

Därest, såsom inom lagrådet blivit ifrågasatt, den nu föreslagna lagstiftningen inskränkes till medgivande av fastställsetalan, ansluter jag mig med avseende därå i allt väsentligt till vad justitieråden Bergman och Dyberg härom anfört.

Ur protokollet

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
27 april 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anmälde lagrådets den 24 innevarande april avgivna utlåtande över det den 5 mars 1915 till lagrådet remitterade förslaget till lag om särskild prövning av strandägares rätt till vattenområde invid stranden.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anförde departementschefen:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, hava lagrådets flesta ledamöter avstyrkt det remitterade förslaget, i vad detta avser införande av ett särskilt preklusionsförfarande till vinnande av det med den ifrågasatta lagstiftningen åsyftade ändamålet. Detta avstyrkande har grundats huvudsakligen på principiella betänkligheter, av vilka den

mest betydelsefulla torde vara den, att genom de föreslagna bestämmelserna ett föregripande kunde anses i viss mån ske av prövningen av lagberedningens förslag till jordabalk. Två av lagrådets ledamöter hava såsom ytterligare skäl för sitt avstyrkande framhållit, att det syntes kunna starkt ifrågasättas, huruvida preklusionsförfarandet kunde, såvitt fråga vore om strömfall, antagas komma att utan åtföljande rättegång medföra den trygghet man avsett att bereda strandägaren; det vore nämligen icke att förvänta, åtminstone då strömfallet ej vore av alltför obetydligt värde, att de, mot vilka förfarandet egentligen riktades, eller å ena sidan delägarna i det skifteslag, till vilket strandfastigheten hörde, och å den andra kronan skulle, där frågan om den bättre rätten till fallet vore i någon mån tvivelaktig, underlåta att i anledning av den utfärdade kallelsen anmäla anspråk på fallet och därigenom bevara rätten att få anspråket prövat av domstol. Det sålunda gjorda uttalandet synes mig innebära ett väsentligt underskattande av den praktiska betydelse ett preklusionsförfarande i det förevarande hänseendet skulle äga. Även bortsett från de anspråk, som — låt vara allenast i sällsynta undantagsfall — kunna tänkas förekomma från annat håll än skiftesdelägarnas eller kronans sida och mot vilka trygghet skulle kunna vinnas genom preklusionsförfarande, kan jag icke finna annat, än att ett dylikt förfarande vid många tillfällen skulle bliva till gagn såsom medel att utan rättegång undanröja förefintlig ovisshet. Såväl skiftesdelägarna som den myndighet, vilken har att tillvarata kronans rätt, skulle i preklusionskallelsen med dess föreläggande av en jämförelsevis lång besin- ningstid finna en direkt maning att först efter en noggrann undersök- ning och ett vägande av skälen för och emot träffa avgörande i frågan, huruvida anmälan om anspråk borde göras eller icke; och det ligger, synes det mig, icke något oberättigat i det antagandet, att sagda över- vägande mången gång skulle leda därhän, att vederbörande hellre upp- gäve en tvivelaktig rätt än påtog sig risken att få utbetala dryga rättegångskostnader.

Ehuru jag således anser, att det föreslagna preklusionsförfarandet i många fall skulle vara ägnat att åstadkomma den åsyftade tryggheten för strandägaren utan att rättegång behövde tillgripas, torde dock med hänsyn till vad av lagrådets flesta ledamöter i övrigt anförts mot ett dylikt förfarande tanken på detta böra åtminstone för närvarande förfalla. Måhända kan det framdeles i sammanhang med eller efter prövningen av de bestämmelser angående ägo gränser i vatten, vilka innehållas i lagberedningens omförmälda förslag, befinnas lämpligt att i en eller annan form återupptaga tanken.

Det remitterade förslaget innehöll, förutom de antydda bestämmelserna om preklusionsförfarande, ett stadgande i 8 § innefattande medgivande för strandägare att, även om han icke enligt vanliga processuella regler skulle vara berättigad därtill, efter stämning hos domstol påkalla prövning av sitt anspråk på bättre rätt i förhållande till viss motpart med avseende på vattenområdet vid stranden. I lagrådets utlåtande beträffande denna del av förslaget har hänsyn tagits allenast till dels förhållandet mellan ägare av en strandfastighet och det skifteslag, vartill strandfastigheten hör, och dels förhållandet mellan enskilda rättsägare och kronan. Endast i förhållande mellan nämnda parter har lagrådet ansett en sådan ovisshet beträffande äganderätten till vattenområden finnas, att särskilda lagstiftningsåtgärder kunna erfordras till ovisshetens undanröjande. Två av lagrådets ledamöter, med vilka en av de övriga ledamöterna beträffande förevarande del i allt väsentligt anslutit sig, hava med hänsyn till befrämjandet av det för hela landet synnerligen viktiga intresse, som ligger däri, att landets vattenkraft kommer till nyttig användning, funnit en utsträckning av rätten att anhängiggöra fastställelsetalan vara befogad. En ledamot — som i likhet med lagrådets övriga ledamöter erinrat därom, att även efter rådande rättsuppfattning ganska ringa fordringar syntes böra uppställas för upptagande av en fastställelsetalan mellan strandägaren å ena och skiftesdelägarna å den andra sidan angående rätt till vattenområde — har, utan att direkt avstyrka förslaget i förevarande del, ställt sig tveksam inför en lagstiftning, som ytterligare skulle utsträcka rätten till dylik talan mellan nyssnämnda parter, samt i fråga om rätt för strandägaren resp. skiftesdelägarna att mot kronan anhängiggöra fastställelsetalan framkastat tanken på en begränsning sålunda, att denna rätt skulle gälla allenast i de fall, då skifteslaget varit föremål för avvitrning eller det hemman, till vilket strandfastigheten hörde, blivit skatteköpt.

Samtliga ledamöter i lagrådet hava varit ense därom, att föremålet för en talan av ifrågavarande art bör begränsas till strömfall och sådana delar av det vattendrag, däri strömfallet är beläget, som behöva användas för strömfallets tillgodogörande. Av lagrådets flesta ledamöter har vidare framhållits, att i förhållande mellan strandägare och skifteslag den utsträckta rätten till anställande av fastställelsetalan bör tillerkännas båda parterna. Rörande det närmare innehåll, som i övrigt bör givas åt bestämmelserna angående dylik talan, hava nyssnämnda ledamöter jämväl utlatit sig.

Behovet därav, att något åtgöres för att underlätta hävandet av den osäkerhet, som råder med avseende på äganderätten till strömfall

och som utgör ett av de största hindren för tillgodogörandet av landets ännu outnyttjade vattenkraft, har med styrka framhållits av de kommittéer, vilka utarbetat det förslag, som ligger till grund för det remitterade lagförslaget, och har även av mig vid ärendets föregående behandling understrukits. Lagrådets flesta ledamöter hava också, på sätt förut antytts, funnit det befogat att genom medgivande av rätt till fastställsetalan påskynda undanröjandet av sagda osäkerhetstillstånd. Den av en ledamot i lagrådet uttalade tvekan i avseende på det lämpliga att i förhållande mellan strandägaren och skiftesdelägarna medgiva en dylik rätt utan någon begränsning anser jag så mycket mindre böra hindra antagandet av en lagstiftning i nysnämnda hänseende, som gällande rättspraxis, enligt vad inom lagrådet vitsordats, i allmänhet torde tillåta upptagande av en mellan strandägare och skifteslag förd talan angående äganderätt till vattenområde och ett generellt medgivande till dylik talan sagda parter emellan till följd därav icke synes medföra synnerligen stor ändring i redan rådande förhållanden. Den av omförmälde ledamot ifrågasatta begränsningen av rätt till fastställsetalan mot kronan kan jag icke heller anse vara från kronans synpunkt behövlig eller med hänsyn till syftet med den ifrågasatta lagstiftningen lämplig, synnerligast som de grunder, varpå kronan stöder äganderättsanspråk på strömfall, som äro i enskildes besittning, ofta, så att säga, gå in i varandra och åberopas jämsides beträffande samma fall.

Med anledning av de utav lagrådet eller dess flesta ledamöter framställda anmärkningar har jag låtit omarbета det remitterade förslaget i förevarande del; och jag har härvid funnit mig böra efterkomma lagrådets hemställan i avseende på tillämpningsområdet för bestämmelserna angående fastställsetalan. Dessa hava således blivit avfattade på sådant sätt, att de komma att gälla blott i fråga om strömfall jämte de intill ett sådant gränsande delar av ett vattendrag och endast i förhållande mellan dels ägare av strandfastighet och delägarna i det skifteslag, vartill strandfastigheten hör, dels ock enskilda rättsägare och kronan. Till utmärkande därav, att bestämmelserna skola vara tillämpliga även beträffande vissa andra delar av ett vattendrag än strömfall, har valts det uttrycket, att lagens stadganden förklarats skola gälla jämväl i fråga om »sådan del av vattendrag, som beröres av anordningar för tillgodogörande av strömfall i vattendraget». Härmed avses i främsta rummet de delar av ett vattendrag (älv, ström, å eller bäck), som äro belägna mellan två eller flera fall eller forsar, vilkas vattenkraft lämpligen bör i ett sammanhang tillgodogöras. Förhållandena kunna emel-

lertid stundom vara sådana, att det kan finnas lämpligt att genom dammanordningar vid ett strömfall tillgodogöra även den fallhöjd, som representeras av den naturliga lutningen å viss sträcka i vattendraget, utan att det kan bliva tal om annat strömfall än det, där dämninganordningarna vidtagas. Jämväl beträffande sådan del av ett vattendrag kan det vara av vikt, att strömfallsägaren har tillfälle förskaffa sig trygghet mot annans äganderättsanspråk. Detsamma kan ock gälla i fråga om viss del nedanför ett strömfall.

Vad av lagrådets flesta ledamöter i övrigt anförts såväl beträffande innehållet i de förevarande bestämmelserna som ock i fråga om stadgandena i 9 § andra stycket och 10 § i det remitterade förslaget, rubriken till lagförslaget och tiden för lagens ikraftträdande har vid omarbetningen iakttagits.»

Departementschefen uppläste härefter ett i enlighet med det afgivna yttrandet avfattat förslag till lag om talan i viss ordning angående rätt till strömfall och hemställde, att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

I denna hemställan instämde statsrådets övriga ledamöter;

och täcktes, med bifall till densamma, Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlåtas proposition i ämnet av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Israel Myrberg.